
चांदोबा
जुलै १९८४

चांदोबातील नवलाई

अजस्त्र अशा डायनॉसॅरसचा नाश कसा झाला ?

सुमारे साडे सहा कोटी वर्षापूर्वी डायनॉसरस हे प्राणी पृथ्वीवर होते परंतु अचानक नाहीसे कसे झाले ? ह्या संबंधी वैज्ञानिकांचा निष्कर्ष आहे की, अंतराळातील एक ग्रह सुटून पृथ्वीवर येऊन आपटला त्यामुळे पृथ्वीवर मोठा प्रलय झाला. व त्यामध्ये यांचा संपूर्ण नाश झाला.

प्राण्यांवर माणसांचे नियंत्रण

आजतागायत इतिहासकार हेच सांगत आले की, प्राण्यांवर माणसाचे नियंत्रण इ. स. पू. सहा हजार वर्षांपासून आहे. परंतु नुकतेच लंडन मधिल विश्वविद्यालयातील पालबान नावाच्या पुरातन विज्ञानीकाने आपल्या संशोधनाने शोधून काढले की, एक लाख वर्षापूर्वीपासून माणसाने प्राण्यांवर विशेषता घोड्यांवर नियंत्रण करायला शिकवले होते.

स्वस्तिकाचे चिन्ह

स्वस्तिकाचे चिन्हं आहे. प्राचीन काळापासून युनानी व मध्य युगातील रिव्रस्ती पण ह्याला पवित्र मानतात. परंतु पूर्वीच्या प्राचीन ग्रंथांमध्ये सुद्धा ह्या आकृतीचा काही उल्लेख सापडत नाही.

टेक्सासच्या के. सी. जे रान्सम अथवा हान्स याच्या द्वारे पुच्छल तान्याची प्रकाश किरणे पृथ्वीच्या चुंबकीय भागांपासून जेव्हां गेली. तेव्हांपासून आकाशात तशा तऱ्हेची आकृती प्रथम पहायला मिळाली.

तुम्हांला माहीत आहे का ?

१. "अभिज्ञान शाकुन्तलम" या संस्कृत नाटकाचा लेखक कोण आहे ?
२. "इलियड आणि ओडेसी" या ग्रीक महाकाव्यांचे कवी कोण आहेत ?
३. "पॅराडाइज लॉस्ट" ह्याचे कवी
४. "अर्थशास्त्र" याचे लेखक कोण ?
५. उत्तम साहित्यात नोबेल पारितोषिक मिळविणारा विजेता ब्रिटिश प्रधान मंत्री कोण होता ?

आळशी नमुना

गजाननला आपल्या वडिलांर्जित चार एकर चांगली सुपीक जमिन मिळाली होती. पण तो खूपच आळशी होता. त्या जमिनीत स्वत : शेतीभाती न करीता. ती दुसऱ्यांकडून करून घेऊन येईल त्या पैशात संसार सांभाळत होता. त्याची बायको त्याच्या ऐदीपणावर चिडून जाऊन त्याला म्हणत असे की नुसते बसून काय रहाता शेतीभाती नाही. तर काहीतरी धंदा करा. तेव्हां तो म्हणत असे "कशाला ते, आपल्याला काही कमी पडते कां? आरामात सर्व चालले आहे."

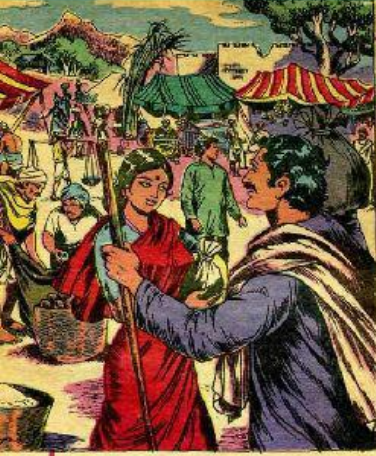
आराम ह्याचा अर्थ काय नुसते बसून खायचे आहे. मी तर ह्याची बाट पहाते आहे की ; तुम्ही जास्त पैसे मिळवून मला केव्हां एकदा चंद्रहार व पाटल्या करून घालता. परंतु तुमची मिळकत पाहून तर वाटते की ह्या जन्मी शक्य होणार नाही.

गजाननला सुद्धा बरेच दिवसांपासून वाटत होते की ; बायकोला सोन्याचे दागीने करावेत. तेव्हां शेजारपाजाराच्यांत आपला मान् प्रतिष्ठा जास्त वाढेल. परंतु त्याची मिळकत घरसंसार चालवायलाच मुष्कील होती तेव्हां अशा परिस्थितीत आपल्या बायकोची मागणी कशी पुरी करणार.

एक दिवस त्याने आपल्या मित्राची संमती विचारली–"मित्रा, मला सांग, पैसा कसा कमवावा ?

त्यावर त्याच्या मित्राने एक दोन प्रकार त्याला सांगितले. पण गजाननला कोणतेच्च आवडले नाहीत.

"तू सांगितलेल्या प्रकाराने एक तर वेळ खूप जाईल व ते कठिण असण्यासारखे काम आहे. तर मग सोपा एका दिवसात भरपूर पैसा मिळवता येईल असा एखादा उपाय सांग." गजानन म्हणाला.

"तुझा विचार तर विचित्रच आहे. एका दिवसांत गडगंज संपत्ती मिळवायची म्हणजे चोरी करण्याशिवाय दुसरा उपाय नाही."

शेवटी गजाननने चोरी करण्याचे ठरविले. परंतु आपल्या गावातच चोरी केली तर आपल्याला ओळखणारी माणसे खूप आहेत. म्हणून शेजारच्या गावी जाऊन चोरी करण्याचे ठरविले.

दुसऱ्या दिवशी पहाटे उठून त्याने बायकोला सांगितले–"हे बघ, मी पैसा मिळवायला शेजारच्या गावात जात आहे. येतांनाच तुला चंद्रहार व पाटल्या घेऊन येतो."

ते ऐकून ती आनंदित झाली.

दुपारपर्यंत नारायण दुसऱ्या गा[illegible] पोहोचला. तेव्हां तेथे गावचा बाजा[illegible] भरला होता. त्याने बाजारात आले[illegible] प्रत्येक व्यक्तिला निरखून पहाण्यास सु[illegible] केली. कारण त्यात जो श्रीमंत दिसेल त्याच्या घरी रात्री चोरी करायची.

त्याच वेळेला त्याची नजर एका शेतकरी जोडप्यावर पडली. तो आपल्या बायकोला म्हणत होता–"अग हे बघ! घरी जाताच हे चंद्रहार व पाटल्या असलेले गाठोडे नीट लपून ठेव. बर कां?"

हे ऐकताच गजानन जागच्या जागी थांबला. त्याने विचार केला की, आपला कार्यभाग थोडक्यातच मिटला. तो पैसा चोरून त्या पैशांचे दागीने करून बायकोला घालणार होता परंतु त्याच वस्तु जर चोरी करावयास मिळाल्या तर ह्यापेक्षा भाग्याची दुसरी गोष्ट कोणती.

गजाननने त्या जोडप्याला नीट नजरे खालून घातले. व हळू हळू त्यानां नकळेल असा पाठीमागून जात राहिला. ते बाजारातून जसे घरी पोहोचले. तसा गजानन पुढे येत म्हणाला–"अहो भाऊ साहेब, मी एक परदेशी आहे. येथे माझे ओळखी पाळखीचे कोणी नाही. तेव्हां आजची रात्र मला आपल्या घरी आसरा मिळेल काय?

[illegible]शेतकऱ्याने गजानला आदराने आत [illegible]लावले व म्हणाला–"आजची रात्रच [illegible] जोपर्यंत आपले काम ह्या गावात [illegible]ोपर्यंत रहा."

त्या रात्री शेतकाऱ्याच्या बायकोने चांगले सुग्रास अन्न करून त्याला पोटभर वाढले. परंतु पोट भरून जेवले तर झोप येईल म्हणून त्या भीतीने गजानन अर्धपोटीच पानावरून उठला.

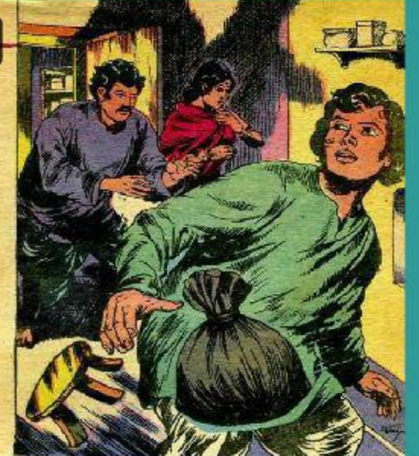
रात्री झोपण्यापूर्वी शेतकऱ्याने बायकोला पुन्हां दागीने नीट लपवून ठेवलेस नां? म्हणून विचारले.

बायकोने नीट लपवुन ठेवले म्हणून उत्तर दिले.

गजाननला आपले कार्य पूर्ण होणार म्हणून अतिशय समाधान वाटले. त्याने शेतकऱ्याच्या बायकोने गाठोडे कुठे लपविले ते निट पाहून ठेवले व अर्धी रात्र उलटताच तो त्यांच्या खोलीत आला.

शेतकरी दमल्यामुळे घोरत पडला होता. त्याची बायकोपण गाढ झोपली होती.

गजाननने विचार केला–"हे लोक तरी किती विश्वासू आहेत, घरात एवढे सोने नाणे ठेवून एका आश्रिताला रहावयास सांगून निश्चितपणे घोरत पडले आहेत. तरी पण आपल्या दृष्टीने ते तर चांगलेच फायद्याचे आहे.

तो कोनाड्यापाशी गेला. व ते गाठोडे उचलून पाहिले. ते खूपच जड होते. त्याला आश्चर्यवाटले की; चंद्रहार व पाटल्याचे गाठोडे एवढे जड कां? त्याने ते ओढून काढायचे ठरवले. तेवढ्यांत त्याचा एक पाय स्टूलाला लागला व स्टूल खाली पडले.

तो आवाज ऐकून शेतकरी व त्याची बायको धडपडून उठले व त्यांनी समोर गजाननला पाहिले गजाननला अर्धमेल्या सारखे झाले व तिथून जाताही येईना.

शेतकऱ्याने गजाननला विचारले– "त्या कोनाड्यापाशी तुझे काय काम होते? खरं तर चंद्रहार व पाटल्या तेथे नाहीत. आमच्या शेतात पेरण्या करीता घेतलेले

बी-बियाणे आहेत." असे म्हणत पोट धरून हसू लागला.

"दिसायला तर साधा-भोळा सज्जन वाटतोस. आणि चोरीच्या आशेने आलास होय? त्याच्या बायकोने विचारले."

"नाही, नाही मी चोरी करण्याच्या आशेने आलो नाही. तुम्ही लोक खूप चांगले आहात परंतु कोणावरही असा विश्वास चटकन ठेवू नये आपल्याला ह्या गोष्टीचा धडा मिळावा ह्या हेतूने मी कोनाड्यातील सोने दुसरीकडे लपवणार होतो व तुम्हांला रडवून मग देणार होतो." आपली चुक सावरण्याकरीता गजानन खोटे बोलला.

शेतकरी हसून म्हणाला—"काहीही असो तुझा कसा कां? हेतू असेना. आमच्याकडे गुंजभर सोने सुद्धा तुला सापडणार नाही. एवढेच नव्हे तर आमची म्हणायला आम्हांला जमीन सुद्धा नव्हती. परंतु मागचे चार वर्ष मेहनत मजुरी करून पै पै जोडून आता थोडी जमीन आमची स्वतःहाची म्हणून विकत घेतली. त्यातून मिळणाऱ्या पैशाने मी बायकोला चंद्र[हार] व पाटल्या करून घालीन. त्यामुळे आज बाजारातून बी-बियाणे खरेदी केले [नाही]. त्यालाच चंद्रहार व पाटल्या ह्याने [म्हणू] लागलो.

शेतकऱ्याच्या तोंडचे ऐकून गजाननची अक्कल ठिकाणावर आली. शेतकरी जर थोडयाश्या जमिनीतून कष्ट करून वर्षाच्या आत बायकोला दागिने करून घालणार आहे. तर आपली स्वतःहाची चार एकर जमिन असून त्याचा काय उपयोग. आळस सोडून जर स्वतःहाच शेतीकडे लक्ष घातले तर फक्त चंद्रहारच नाही तर अनेक दागिने बायकोला करून घालता येतील.

तेव्हां गजाननने शेतकऱ्याचे कृतज्ञतेने आभार मानले व तो आपल्या गावी परत आला. त्याने स्वतःहा कष्ट करून शेतीकडे पहायला सुरवात केली. व थोड्या दिवसातच आपल्या बायकोला नविन नविन दागिने बनवून देऊ लागला.

[१३]

[पिंगळच्या दोन्ही मोठ्या भावांनी घरातली सगळी संपत्ती आपापसात वाटून घेतली. ते मंतरलेल्या पिशवी करीता भांडू लागले. हे समजताच राजाने दोघांना तुरुंगात टाकले. ज्या जहाजातून जात होते. त्याचे व दुसऱ्या एका जहाजाचे युद्ध सुरू झाले. तांडेलाने आपल्या गुलामांना मुक्त करून स्वतःचे रक्षण करण्याकरीता हातात आयुधे दिली. पुढे—]

तांडेलाच्या हुकूमांमुळे सर्व कैद्यांना मुक्त करण्यात आले. त्यांना स्वतःच्या व जहाजाच्या रक्षणार्थ शस्त्रे देण्यात आली. त्यावेळेस तांडेल कैद्यांकडे अति प्रेमादराने पहात म्हणाला—"तुम्ही सर्वजण ह्या क्षणांपासून गुलाम नाहीत तर योद्धे आहांत. आता आपले जहाज संकटात सापडले आहे. आपल्या जहाजावर ताबा मिळविण्याकरिता दुसरे जहाज चालून येत आहे. जर कां आपण हरलो तर आयुष्यभर त्यांचे कैदी म्हणून जगायला पाहिजे. म्हणून तुम्ही शौर्याने लढ्याला तोंड द्या. आयुष्यभर बंदी कैद्याचे जिवन जगण्यापेक्षा क्षणभर स्वातंत्र्य प्राप्त करून जगणे बरे. तरी जीव धोक्यांत घालून युद्ध करा. सर्वांना आपण धैर्याने तोंड दिले पाहिजे. सर्वांनी निर्भयपणांनी सैन्यांला हाकलून लावले की, जय आपलाच."

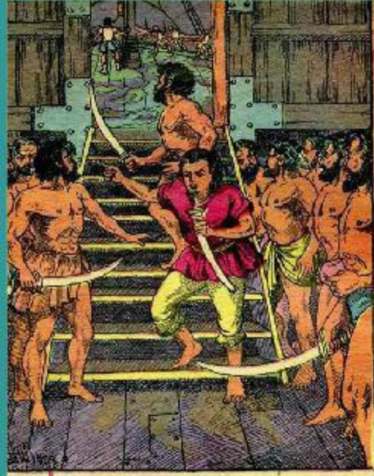

तांडेलाच्या तशा बोलण्यावर गुलामांनी विश्वास केला नाही. कारण पूर्वी तो त्यांच्याबरोबर क्रूरतेने वागला होता. तरी पण अशा स्थितीत तसे वागणे बरोबर नाही. कारण शत्रुचे सैन्य तेलांत बुडवून पेटवलेले गोळे त्यांच्या जहाजावर टाकत होते आणि जर कां जहाजाने पेट घेतला तर सर्वांनांच जहाजासकट जलसमाधी मिळणार होती. तेवढयांत पिंगळच्या मनात एक विचार आला. आपल्या जहाजाचे रक्षण करणे हे तर महत्वाचे आहेच. परंतु प्रथम शत्रुला तोंड द्यायचे आहे. नाहीतर त्याच्या तावडीत सांपडलो तर आयुष्यभर कैदी म्हणून गुलामासारखे मरेपर्यंत जगणे भाग पडेल आणि जर शत्रुबरोब लढा दिला नाही, तर मरण हे नक्कीच. त्यामुळे ह्या सैन्याला तोंड देणे जास्त व तांडेलाचे जिवंत रहाणे सुद्धा घ बनू शकते. त्यामुळे प्रथम त्याला मारून टाकून शत्रु सैन्यांशी हात मिळवणी करता येईल.

पिंगळने सर्व प्रकारे समजावून सांगून गुलामांना सावध केले. प्रथम तांडेलाचा नाश केल्याने आपल्याला काय फायदा होईल हे सर्व सांगितले. नंतरच शत्रु सैन्याला तोंड देणे रास्त ठरेल. सर्व जहाजातील गुलामांनी पिंगळचे म्हणणे मान्य केले. शूर व हुषार पिंगळला सर्वांनी आपला नायक नेमले.

पिंगळने तत्काल समुद्राच्या भिषण आवाजात आपला आवाज काढीत जोरात सांगितले–"तांडेल व त्याच्या साथीदारांचा संहार करा. त्यांना पिटाळून लावा हाणा मारा." असे म्हणत तो पुढे चालून जाऊ लागला.

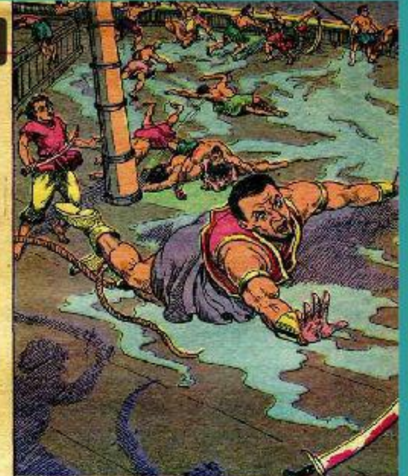
सर्व गुलाम एकजुटीने सिंहासारखी गर्जना करीत तांडेल व त्याच्या साथीदारांवर तुटून पडले.

तांडेलाला कल्पना नव्हती की, असे काही घडून येईल. आता त्याची परिस्थिती फारच वाईट झाली. एका बाजूनी त्रुचे सैन्य त्यांच्या जहाजावर तेलाचे ोळे पेटवून टाकण्याच्या तयारीत होते. दुसरीकडून त्यांच्याच जहाजावरील गुलाम त्याच्यावर हल्ला करून येते होते.

"हा तर राजद्रोह आहे. धोका व दगाबाजी आहे! प्रथम ह्या गुलामांना मारून टाका." असा आपल्या अनुचरांना त्याने हुकूम सोडला. तो आपली तलवार बाहेर काढून गुलामांवर तुटून पडला. त्याच्या चलाखी व हुशारीने पिंगळचे चार पाच साथीदार आपला जीव घालवून बसले. ते पाहून इतरजण घाबरून भीतीनें थरथर कांपू लागले व पळून जाऊ लागले.

पिंगळने आता धोका असण्याचा संभव आहे हे ताडले. त्याने तांडेलावर हल्ला केला व आपल्या साथिदारांना दिलासा देत म्हणाला–"हे पहा बंधुनो, मी माझ्या तलवारीने तांडेलाचा बळी घेतो. तुम्ही जर भीतीने पळून जाऊ लागलात तर हा समुद्रच तुम्हांला खाऊन टाकले. तेव्हां आपले प्राण पणाला लावून तुम्ही शर्थीने लढ्याला तोंड द्या. स्वातंत्र्या करीता आपल्यालाच पुढे व्हायला पाहिजे."

पिंगळच्या दिलाश्याने गुलाम लोकांचे समाधान झाले. ते त्यांचा उत्साह

द्विगुणीत करून तांडेलाच्या साथीदारांवर तुटून पडले. तांडेल चालून आला. तांडेलाला पिगळचा वार लागला. तो लागताच 'जय भैरवी' म्हणत तांडेल जोरजोरात ओरडत पिंगळवर चालून आला. त्याने जाणले की, आपल्या गुलामांचा संहार प्रथम करावयास हवा. शेवटी शत्रुशी सामना देणे योग्य.

तांडेलाचे शाररीक बळ खड्गयुद्धयातील कौशल्य पाहून पिंगळ विस्मयचकित झाला. त्याला समजून आले की, ह्याच्या बरोबर समोरासमोर युद्ध करणे महासंकटात सापडण्यासारखे आहे. म्हणून त्याने गनिमीकाव्याने युद्ध करून विजय

प्राप्त करण्याचे ठरविले. तो तांडेलाच्या समोरून झटकून नाहीसा झाला. त्याच्या तशा पळण्याने तांडेलाचा वार चुकला व तो तोंडघशी दोरीत पाय अडकून पडला. ही चांगली वेळ आहे समजुन पिंगळने त्याच्या पाठीत भोसकण्या करितां तलवार उपसली तेवढ्यात त्याने पलीकडे लुडकून तो वार उलटवला. पिंगळची तलवार लाकडात घुसली व तिचे दोन तुकडे झाले

तांडेल क्रूर हास्य करीत उठला व म्हणाला—"अरे रे! तू तर गुलामांचा नायक आहेस. बिचारा असा कसा अडकला. तुझ्या नेतृत्वाने बिचारे गुलाम तुझे म्हणजे मान्य करून लढा द्यावयास तयार झाले. आणि
आता तुझ्यामुळे त्या बिचाऱ्याची कशी दश
होणार आहे. आता तयार हो. तुला आत
त्यांचे नेतृत्व केलेस, म्हणून अशी शि
करणार आहे की, तुझे तुकडे तुकडे कर
समुद्रात फेकून देईन व त्या पाठोपाठ तुझ्या सर्व साथीदारांचे..."

तांडेल आता भयंकर रागाच्या भरात होता. त्यामुळे त्याने पिंगळकडे पाहिजे तसे लक्ष दिले नाही. पिंगळने आपली तलवार मोडताच येणारे संकट ओळखले व दुसरी तलवार मिळते कां! म्हणून आजूबाजूला पाहिले. परंतु जवळ तलवार नव्हती. त्याचे साथीदार तांडेल व इतरांच्या
रोबर लढत होते. त्या संधीचा फायदा
गळने घेतला.

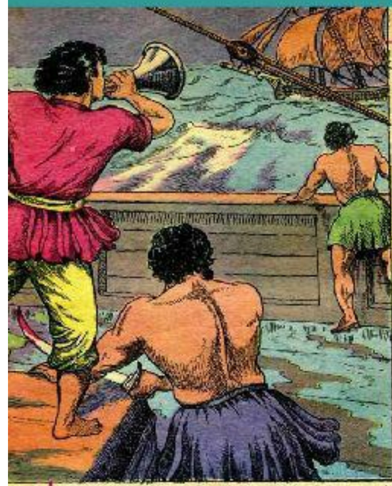
क्षणार्धात पिंगळने जवळ पडलेला दोर-
उचलला व त्याचा फांस तयार केला.
ांडेलाच्या पाठीमागून जाऊन त्याच्या गळ्यात टाकला. तो पकडून तो त्याला फरपटत ओढत नेऊ लागला. गळ्यातील दोरखंड ओढले जाऊ लागले आणि तो धप्दिशी खाली पडला. त्याने आपल्या हातातील तलवारीने दोर कापण्याचा प्रयत्न केला. तेव्हां पिंगळने आपल्या उरलेल्या साथीदारांना बोलावले. दोघेजण धावतच जवळ आले. त्यांनी तांडेलाला खाली पडलेले पाहिले व आपल्या तलवारीने भोसकायचा प्रयत्न केला. पण तो व्यर्थ झाला.

पिंगळ तांडेलाच्या बरोबर लढण्यात गुंग झाला होता. त्यामुळे आपल्या चारी-बाजूला काय चालले आहे हे त्याला माहित नव्हते. त्याने तांडेलाला ठार केले. आणि आपल्या साथीदाराच्या हातातील तलवार खेचून घेऊन जेथे हल्ला चालला होता तेथे पळाला. त्याने पाहिले तर तांडेलाचे काही साथीदार मृत्युमुखी पडले व बाकीचे जाय बंदी झाले होते.

ते सर्व चालू असतानांच शत्रु सैन्याचे जहाज अगदीच जवळ आले. त्याने दूरूनच पाहिले की, त्यांच्या जहाजात सुद्धा काहीतरी

गडबड उडाली आहे. त्यामुळे आपल्याला सहजतेने त्यांच्यावर हल्ला करण्यास हरकत नाही.

परंतु पिंगळने पुढे येणाऱ्या परिस्थिती बद्दल काहीच योजले नाही. तो विचार करू लागला की, शत्रु सैन्याशी लढा देण्यास आपले साथीदार उपयोगी नाहीत. म्हणून आपण बंदी झालो तर पुन्हां आयुष्यभर गुलामांचे जिणे जगणे आले. त्याने तांडेलाची दुर्बिण घेतली. तो शत्रु सैन्याच्या जहाजाकडे पाहू लागला की, त्यांच्या जहाजात किती माणसे आहेत. त्याने पाहिले तर जहाज माणसाने खचाखच भरलेले होते.

पिंगळने त्यांना सुचना देण्याकरीत पांढरा झेंडा फडकावयाचे योजले. आ[illegible] आपली लढण्याची तयारी नाही [illegible] सांगण्याकरीता त्यांच्या मालक[illegible] कळावे व आपण आपल्या रस्त्याने निघून जावे म्हणून ठरविले. परंतु त्या जहाजतील लोक तसे करण्याला मान्यता देतील काय? अशी एक शंका त्यांला आली.

असा विचार करीत त्याने निश्चय केला की, आपल्या जहाजावर शत्रु सैन्यांला येऊ द्यावयाचे नाही व त्यांच्या जहाजाला शक्यतो लांबच असू द्यायचे व त्यातुन मैत्रीचा निर्णय ठरवायचा. म्हणून त्याने पांढरा झेंडा आपल्या जहाजावर फडकवला. ते पहाताच शत्रुच्या जहाजावर जयजयकार व जल्लोष ऐकू येऊ लागला.

पिंगळने लगेच जहाजाचे सुत्र आपल्या हाती घेतले व शत्रु सैन्यांच्या जहाजातील लोकांना आपल्या जहाजात काय काय घटना घडल्या आपण काय केले. त्याने आपल्या तांडेलाला कसे मारले व त्यांच्या साथीदारांना कसे कैद केले. व पूर्वी त्यांने आपल्या सर्वांना गुलाम म्हणून कसे वागविले हे सर्व सांगितले व आता आम्ही कुठच्या तरी बंदराला [illegible]गून आपापल्या घरी परत जावू [illegible]पण आमच्या बरोबर मैत्री संपादन [illegible]न आपापल्या वाटेने निघून जावे [illegible]सांगितले.

ह्या गोष्टी ऐकून जहाजातील लोकांच्यात थोडी गडबड उडाली. थोड्या वेळाने त्यांचा आवाज बंद झाला व जहाजाच्या आतून एक पहाडी आवाज ऐकू आला.

"बोटीवर गुलांम म्हणून जगणाऱ्या तुम्हां लोकांना जहाजावर आपला हक्क गाजवता येणार नाही. जहाजाच्या तांडेलाला व त्यांच्या साथीदारांना मारून तुम्हांला दंड व शिक्षा भोगल्या शिवाय जाता येणार नाही. नाहीतर एक नां एक दिवस आमच्या जहाजातील लोक तुमचेच अनुकरण करून आमचा अंत करतील. म्हणून तुम्ही तुमचे जहाज नांगर टाकून थांबवा व मुकाट्याने आमच्या स्वाधीन व्हा."

ही घोषणा ऐकून पिंगळला अतिशय आश्चर्य वाटले व त्या बरोबर भीती सुद्धा वाटली. त्याला समजून आले की, व्यापारां करीता चालवले जाणारे हे चोरडांकूचे जहाज आहे. अशा जहाजाच्या स्वाधीन होणे म्हणजे पुन्हां गुलाम म्हणून विकत जाण्यासारखे आहे.

पिंगळने विचार केला व आपल्या साथीदारांना पुढची थोडीफार कल्पना दिली. ते सर्व एकमताने शत्रु सैन्याशी लढायला तयार झाले. त्यांनी सर्वांनी असा विचार केला की; शत्रुच्यां हाती सांपडून आयुष्यभर गुलामी पत्करण्यापेक्षा लढता लढता पाण्यांत पडून मेलेले बरे.

ह्या निर्णया नंतर त्यांनी आपल्या जहाजावरचा पांढरा झेंडा खाली उतरवला. जहाजाच्या आतून जयजयकाराचा ध्वनी ऐकू येऊ लागला. त्यांच्या दृष्टीने शत्रुची लोकसंख्या खूप होती म्हणून त्याने आपले जहाज होता होईल तो लांबवरच ठेवले.

आपल्या जहाजातुन त्यांच्या जहाजावर बाणानीं वर्षाव करावा व त्यांच्या जहाजातील माणसांना जलसमाधी द्यावी असे ठरविले. पिंगळने सर्वांना एकजुटीने लढा द्या म्हणून सांगितले. तसे झालेच नाही तर आपल्या जहाजांनी त्याच्या जहाजाला टक्कर मारायची हा एकच उपाय शेवटी निश्चित केला.

परत लढाई सुरू झाली. पिंगळच्या जहाजातील लोकांनी धनुष्याला बाण जोडून सोडण्याची तयारी केली. तेवढयांत पिंगळने जहाज मागे घेण्याची खूण केली. त्याने ठरविले की शत्रुच्या जहाजापासून होंता होईल तेवढे आपले जहाज लांब ठेवणे योग्य परंतु त्याला कळले की आता शत्रुच्या तावडीतून सुटणे शक्य नाही. पहाता पहाता शत्रुचे जहाज जवळ आले.

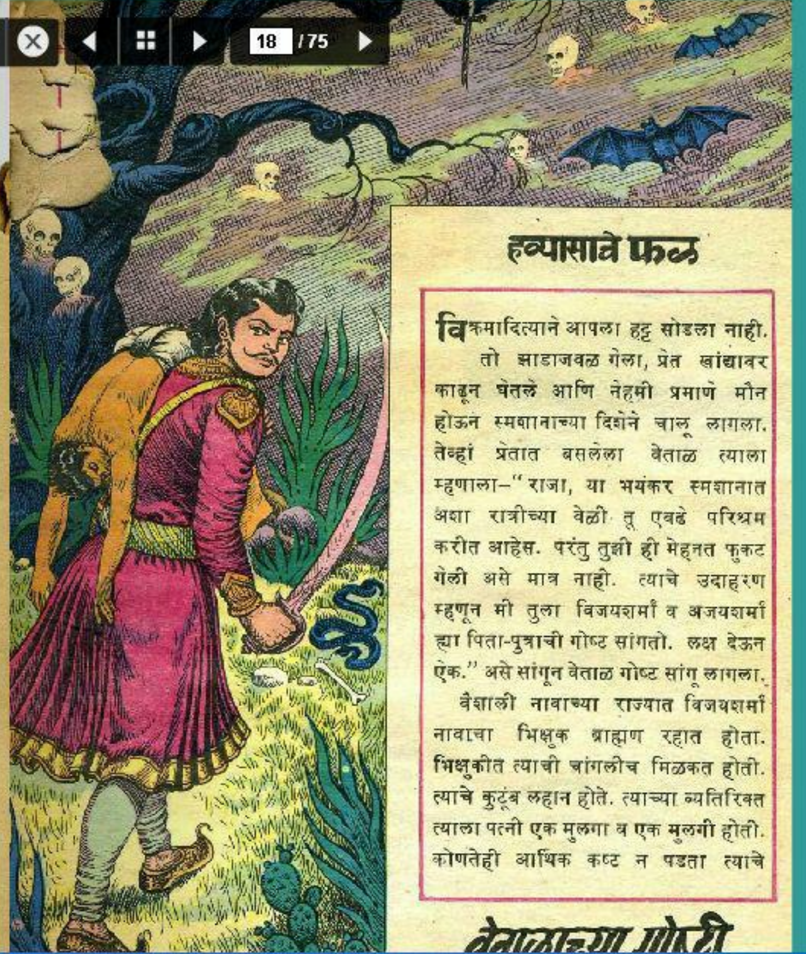
पिंगळने एकच हुकूम सोडला. शत्रुवर विजय मिळवायचा आहे. किंवा लढता लढता मरण ओढवून घ्याय आहे. पिंगळने ओरडून आपल्या स साथीदारांना सांगितले–" आपले जह जेवढ्या जलदगतीने नेता येईल नेऊन त्याच्यां जहाजावर आदळाव आहे." पहातात ते काय! जहाज वेगाने शत्रु सैन्याच्या जहाजाच्या दिशेने जाऊ लागले. ते पाहून शत्रु सैन्य भयकंपित होऊन हाहा:कार माजवू लागले.

पहाता पहाता जलद गतीने पिंगळचे जहाज शत्रु सैन्याच्या जहाजावर जाऊन आपटले व दुसऱ्या क्षणीं कर्कश किंकाळयाने सारे आकाश दुमदुमून गेले.

दोन जहाजांच्या टकरीने जहाज फुटले व पिंगळ आपल्या जागेतून हवेत ऊंच उडाला व समुद्रात जाऊन पडला. जसे काही कोणीतरी सारी शक्तीपणाला लावून त्याला लांब फेकले आहे.

(पुढे चालू)

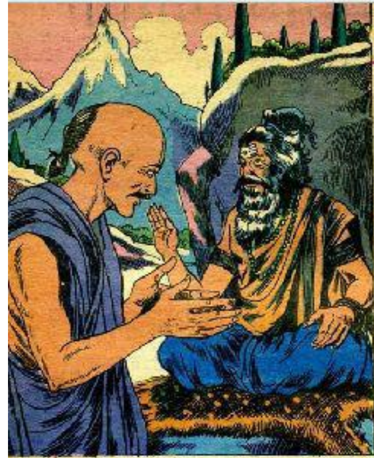

हव्यासाचे फळ

विक्रमादित्याने आपला हट्ट सोडला नाही. तो झाडाजवळ गेला, प्रेत खांद्यावर काढून घेतले आणि नेहमी प्रमाणे मौन होऊन स्मशानाच्या दिशेने चालू लागला. तेव्हां प्रेतात बसलेला वेताळ त्याला म्हणाला–" राजा, या भयंकर स्मशानात अशा रात्रीच्या वेळी तू एवढे परिश्रम करीत आहेस. परंतु तुझी ही मेहनत फुकट गेली असे मात्र नाही. त्याचे उदाहरण म्हणून मी तुला विजयशर्मा व अजयशर्मा ह्या पिता-पुत्राची गोष्ट सांगतो. लक्ष देऊन ऐक." असे सांगून वेताळ गोष्ट सांगू लागला.

वैशाली नावाच्या राज्यात विजयशर्मा नावाचा भिक्षुक ब्राह्मण रहात होता. भिक्षुकीत त्याची चांगलीच मिळकत होती. त्याचे कुटूंब लहान होते. त्याच्या व्यतिरिक्त त्याला पत्नी एक मुलगा व एक मुलगी होती. कोणतेही आर्थिक कष्ट न पडता त्याचे

वेताळाच्या गोष्टी

आयुष्य आनंदात जात होते. तरी पण त्याच्या मनात एक प्रकारचा असंतोष होता. कोणताही राजसभेतील अधिकारी, कवी, किंवा पंडित यांचे वैभव पाहिले की, त्याच्या मनात एक प्रकारची असूया निर्माण होत असे. कोणत्या तरी प्रकाराने राजाच्या दरबारात नोकरी करून आयुष्य ऐषआरामात घालवावे अशा विचारात मग्न असे.

विजयशर्माचा मुलगा वयात आल्यावर भिक्षुकीच्या कामात वडिलांना मदत करू लागला. विजयशर्माच्या डोक्यात एक नविन युक्ति आली. जर हिमालयात जाऊन तेथील ऋषीमुनींच्या सानिध्यात राहीले व सिद्धी प्राप्त करून त्यांच्या द्वारे अपूर्व शक्ति मिळविल्या तर जास्त लवकर श्रीमंत बन येईल. विजयशर्मा कोणाला काहीही सांगता एक दिवस हिमालयात निघून गे तेथे जाऊन एका मुनींच्या आश्र राहीला व श्रद्धेने त्यांची सेवा करू लागला, त्यांच्या सेवेत रात्रंदिवस राहू लागला.

मुनीनी विजयशर्माच्या येण्याचे कारण अंर्तज्ञानाने जाणले आणि त्याला म्हणाले– "वत्सा, तू एक गृहस्थ आहेस तुझ्या मुला व मुलीचे लग्न लावून देण्याची जबाबदारी तुझी आहे. त्यामुळे तू घरी परत जा. आजपर्यंत मोठ्या श्रद्धा आणि भक्तिने तूं माझी सेवा केली आहेस, काही इच्छा असेल तर ती मला सांग मी ती पूर्ण करीन."

त्यावर विजयशर्मा म्हणाला–" स्वामी, मला अशा तऱ्हेचा मंत्र सांगा की; त्या मंत्राच्या प्रभावाने जी इच्छा होईल त्याचे फळ मिळेल."

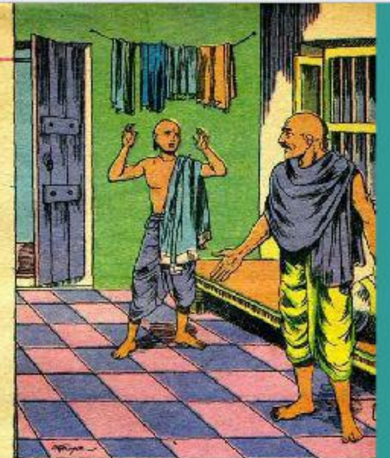
मुनीने ते ऐकले व म्हणाले–" मुला, मी तुला एका मंत्राचा उपदेश देतो त्या मंत्राच्या प्रभावाने तुला काही अपूर्वअशा शक्ति प्राप्त होतील. परंतु तू धनाच्या मोहाला बळी जाऊ नकोस, ह्या मंत्राचा उपयोग जनतेच्या हिता करीता कर." अशा तऱ्हेने मुनीने मंत्र सांगितला.

विजयशर्मा नंतर आपल्या घरी परतला. त्याच्या अनुपस्थितीत त्याचा मुलगा जय हा भिक्षुकी करून घर सांभाळत ता.

विजयशर्मा जेव्हां गावात परत आला हां वैशाली राज्यात भयंकर दुष्काळ पडला होता. प्रजा नाना तऱ्हेचे हाल भोगत होती यापूर्वी दोन वर्षे सुद्धा पाऊस नसल्यामुळे राज्यात दुष्काळ होताच. राजाने पाऊस पडण्याकरीता नाना तऱ्हेचे रुद्रयाग, वरूण जप वगैरे उपाय केले. परंतु कशाचाही उपयोग झाला नाही.

यावर राजाने राज्यात दवंडी पिटविली– "जर का कोणी आपल्या मंत्र-तंत्राच्या प्रभावाने राज्यात पाऊस पाडेल त्याचा राजा सुर्वणाभिषेक करेल."

सुर्वणाभिषेकाचे समजताच विजयशर्माचा उत्साह जास्तच वाढला. आपल्या मुलाला जवळ बोलावून तो हळू आवाजात म्हणाला–"मुला, मी पुष्कळ तऱ्हेचा त्रास सोसून हिमालयात जाऊन आलो. तेथे एका सिद्ध पुरुषाच्या कृपेने मला एक मंत्र मिळाला. त्या मंत्राचा उपयोग राज्यात पाऊस पाडण्या करीता होईल. राजाने राज्यात पाऊस पाडणाऱ्यास सुर्वणाभिषेक करण्याचे ठरविले आहे. तेव्हां ह्या मंत्राच्या प्रभावाने दोन गोष्टी साध्य करून घेता येतील–एक म्हणजे राज्यात सर्वत्र पाऊस पडून दुष्काळ नाहीसा होईल व दुसरे म्हणजे धनसंपत्ती वाढल्यामुळे राज्यात आपला मान सन्मान वाढेल."

आपल्या वडिलांचे बोलणे ऐकून अजयच्या आनंदाला पारावार राहिला नाही. त्याने अत्यंत आनंदाने विचारले– "काय आपण खरोखरच मंत्राच्या प्रभावाने पाऊस पाडू शकता? जनता पाण्याच्या अभावाने अत्यंत हाल भोगते आहे. तेव्हां आपण ताबडतोब मंत्राचा प्रभाव पाडून राज्यात पाऊस पडेल असे करा."

राज्याच्या कल्याणाची गोष्ट तर आहेच परंतु प्रथम राजाला सांगितल्या शिवाय पाऊस पाडला तर राजा कसा विश्वास करेल की मीच माझ्या मंत्राच्या

प्रभावाने पाऊस पाडला? तेव्हां त्यांनी केलेल्या सुवर्णाभिषेकाला मी वंचित होऊन बसेन. आपण प्रथम राजाला जाऊन सांगितले पाहिजे की; मी माझ्या मंत्राच्या सहाय्याने राज्यात पाऊस पाडू शकतो. तेव्हां ते आपल्यावर विश्वास ठेऊन आपल्याला सुवर्णदान देतील." विजयशर्मा म्हणाला.

अजय कधीही आपल्या वडिलांच्या विरुद्ध काहीही बोलत नव्हता. परंतु ह्यावेळेस त्याला राहावले नाही. त्याने जरा जोर करुनच वडिलांना सांगितले–"बाबा, आपण आपल्या भिक्षुकीतच चांगली कमाई करून आनंदात घरदार चालवू शकतो. सुवर्णदानाचा आपल्याला काय फायदा?" आपल्या मुलाचे तसे बोलणे ऐकून विजयशर्मा रागाने लाल झाला व म्हणाला– "तुला तर जगाचा अजिबात अनुभ नाही, माझे म्हणणे ऐक." असे म्हणत मुलाला रागावत त्याने स्वतःहाला मि लेला मंत्र आपल्या मुलाला सांगितला व तु तो कामी येईल असे अजयला सांगून त्याने मंत्रोपदेश करायला सुरवात केली.

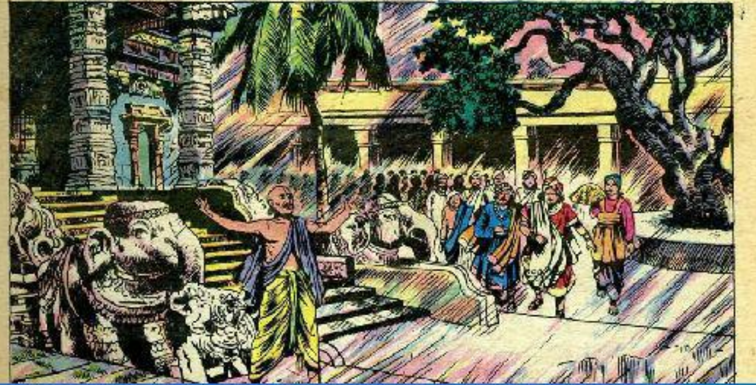
"मुला, प्रथम तू स्नान करून ईश्वराचे स्मरण कर. नंतर उत्तर दिशेला एका पायावर उभा रहा. हा मंत्र तीन वेळा म्हण म्हणजे पाऊस पडायला लागेल. तशाच तऱ्हेने पाऊस बंद करण्याकरीता तीन वेळा हा मंत्र पुन्हां म्हण म्हणजे पाऊस बंद होईल." असे सांगून विजयशर्मा राजदरबारात जाण्यास निघाला.

विजयशर्माने राजास सर्व गोष्टी गितल्या त्या ऐकून राजाला खूप आनंद ला. राजा त्याला म्हणाला–"पंडितजी, ण ताबडतोब पाऊस पडेल असे करा. स जो पाडेल त्याला सुवर्णदान करणार आहे. विश्वास ठेवा मी आपल्या वचनाचे पालन करीन."

त्यानंतर विजयशर्मा वैशाली नगराच्या उत्तरेकडे असलेल्या तलावाकांठच्या शिवाच्या देवळात गेला. तेथे त्याने आंघोळ केली. नंतर काठांवर उभा राहून उत्तरेकडे तोंड करून मंत्राचे तीन वेळा पठण केले. त्याच-क्षणी वैशाली नगरावर काळोख दाटून आला ढग गडगडू लागले. आणि धुवाधार पाऊस कोसळू लागला. ते पाहून विजयशर्मा शिवाच्या देवळात गेला. प्रजा आनंदाने नाचू लागली राजा आपल्या सर्व लव्याजम्यासह पावसात भिजत शिवमंदिरात आला व विजयशर्माला म्हणाला-"महात्मन, आपल्या अनुग्रहामुळे देशात पाऊस पडला. राज्याचे रक्षण झाले. पाऊस थांबवण्या करीता जोपर्यंत मी सांगत नाही तोपर्यंत असाच पाऊस पडत राहू दे. असे म्हणून, एका मोठ्या थाळीत सोन्यांनी भरलेल्या सुवर्ण मुद्रा आणि मौरत्न राजाने आणून विजयशर्माच्या हातात दिले. आणि तो परत गेला.

मंदिराच्या बाहेर भिषण काळोख व मुसळधार पाऊस पडत होता. देवळात विजयशर्मा एकटाच राजाकडून

मिळालेले धन आनंदाने निरखित होता. त्याचे डोळे ते नवरत्न पाहून चमकत होते. तेवढ्यात चार चोर देवळात घुसले. आणि त्यांनी रामशर्मावर सुऱ्याचे वार केले तो मेलेला पाहून सर्व धनसंपत्ती गोळा करून ते देवळातून पसार झाले.

त्या दिवशी संध्याकाळपर्यंत पाऊस पडतच राहिला. शेवटी राजाने पाऊस थांबवावा असे ठरविले. तो निरोप पोहच-विण्याकरीता मंत्र्याला शिवाच्या मंदिरात पाठविले. परंतु देवळात पोहोचताच मंत्र्याला विजयशर्मा मेलेल्या अवस्थेत दिसला.

मंत्र्याने येऊन राजाला विजयशर्मा मेल्याची बातमी सांगितली. राजा ते ऐकून अत्यंत दुःखी झाला. त्याने विचार कर मंत्र्याला विजयशर्माच्या घरी पाठविले व एखादवेळेस विजयशर्माचा मुल पाऊस थांबवण्याच्या उपयोगास येईल.

अजयशर्मा आपल्या वडिलांना मृ आल्याचे ऐकून अत्यंत दुःखी झाला. त्याची आई व बहीण छाती पिटून रडू लागली. मंत्र्याने त्याचे सांत्वन करून त्याना समजावले व म्हणाला–" तुम्ही शांत व्हा पावसाच्या अभावाने मरुभूमी बनणाऱ्या वैशाली राज्याला विजयशर्माने आपल्या मंत्रबळाने वांचविले विजयशर्माच्या मरण्याने तुमच्याच कुटूंबाला नाही तर राज्यातील प्रत्येकांना दुःख झाले आहे. परंतु यापुढे असा प्रश्न आहे की; ह्या जलप्रलयाला थांबवून पुन्हां राज्याचे रक्षण करणे ते फक्त विजयशर्माच्या एकुलत्या एका मुलाच्याच हातात आहे."

अजयशर्माने आपल्या दुःखाला आवर घातला. आपल्या घरात उत्तर दिशेकडे तोंड करून एका पायावर उभा राहून त्याने वडिलांनी शिकवलेला मंत्र म्हटला. तो म्हणताच तात्कालीन पाऊस पडावयाचा थांबला.

मंत्र्याने त्याला अभिवादन केले व म्हणाला–" उद्या राजदरबारात तुमच्या वडिलांपेक्षाही जास्त मोठा सत्कार राजा करणार आहे. तेव्हां सकाळच्या प्रहरीच ी हत्तीची अंबारी घेऊन तुम्हांला घेऊन ण्यास येईन.

दुसऱ्यां दिवशी पहाटे मंत्री आपल्या साथी-ांसह हत्तीची अंबारी घेऊन अजयशर्माच्या आला. घराच्या दाराला मोठे कुलूप पाहून त्याला आश्चर्य वाटले व दुःख झाले.

येथवर गोष्ट सांगून वेताळ म्हणाला– " राजा, अजयशर्मा मानसन्मानाचा त्याग करून घरदार सोडून निघून गेला. खरे तर त्याच्या वडिलांनी मोठ्या कष्टाने मिळ-विलेल्या सर्व मंत्रशक्ति त्याला प्राप्त झाल्या होत्या व राजाकडून मिळणारी अमाप धनसंपत्ती सुद्धा त्याला मिळणार होती. ते सर्व घेऊन त्याला आयुष्य चैनीत घालवता आले असते नां ? कोणी चोर आपल्याकडे सुद्धा धनसंपत्ती पाहून आपली हत्या करेल, ह्याने घाबरून घर सोडून गेला होता कां ? ह्या शंकाचे समाधान-कारक उत्तर माहीत असूनही तू दिले नाहीस तर तुझ्या डोक्याची शंभर शकले होऊन तुझ्याच पायावर लोळू लागतील.

त्याचे उत्तर देत विक्रमादित्य म्हणाला– " अजयशर्मा आपल्या वडिलांप्रमाणे महत्वा-कांक्षी नव्हता. थोडक्यात संतुष्ट होणारा होता. त्याने त्याच्या वडिलांच्या बरोबर जे भाषण केले त्यावरून असे समजून येते. अजयशर्मा धनसंपत्तीचा लोभी नव्हता. तेव्हां त्याला त्याच्या वडिलांकडून मिळालेल्या मंत्रशक्तिचा उपयोग जनतेच्या कल्याणाकरीता करण्यासारखा होता. परंतु नगराची स्थिती आता सुधारलेली होती. त्याला धनसंपत्तीचा उपयोग करता आला असता. चोर डाकूंची भीती त्या पाठीमागे त्याला त्रास देऊ शकत होती. ह्या सर्व कारणांमुळे राजाकडून मिळणारा सन्मान, धन याला डावलून तो आपल्या घरातील माणसांसह कोणत्यातरी अज्ञात जागी निघून गेला.

अशा तऱ्हेने राजाचे मौन भंग होताच वेताळ प्रेतासह अदृश्य झाला आणि पुन्हा झाडाला जाऊन लोंबकळू लागला.

(कल्पित)

वैद्याची हुषारी

वैद्य बुवा एक दिवस मुलीचे लग्न ठरविण्याकरीता शेजारच्या गावी गेला होता. तेथे त्याला आपल्याच गावातील एका माणसाची गांठ पडली. त्याने सांगितले आपले जमिनदार शामसिंह एकाएकी तापाने आजारी आहेत. हे समजताच शंकराचार्यांनी बोली न करता ए घोड्याची गाडी ठरवली व त्या गाडीवानाला एक रुपया देऊन घाटा पर्यंत सोडावयास सांगितले.

तो घाटाशी येऊन पोहोचला. पहातो ते नदीला पूर आला होता. त्यामुळे नावाडी जास्त पैसे मिळण्याच्या आशेने हो नाही करू लागला. त्यावर वैद्यबुवांनी नावाड्याला अर्धा रुपया जास्त देण्याचे कबूल केले व तो नदीपार आपल्या गांवी जाऊन पोहोचला.

घरी पोहोचताच आपली औषधाची पेटी घेऊन तो जमिनदाराच्या घरी पोहोचला. शामसिंह पलंगावर तळमळत पडला होता. वैद्यबुवानी घाईघाईने शामसिंहाच्या तोंडात काही औषधे घातली. आणि परत गावी गेला.

गावातील माणसे वैद्यबुवाची प्रशंसा करू लागले. व म्हणाले–"वैद्यबुवा, हल्लीच्या काळात रोग्याची काळजी घेणारे व त्याच्या सारखे दयामाया दाखविणारे वैद्य बोटावर मोजण्या इतके सुद्धा पहायला मिळत नाहीत."

वैद्यबुवा थोडावेळ ऐकत राहिले व एकदम म्हणाले–"प्रेम, आणि आदर ह्या गोष्टीतर सोडाच. परंतु खरी गोष्ट अशी आहे की; मी जर घाईने न जाता औषध दिले नसते, तर शामसिंह औषधा शिवायच बरे झाले असते. ह्यापूर्वी दोन वेळा असेच झाले होते." आता तरी मी त्यांना औषध देऊन आलो आहे. म्हणजे औषध व जाण्यायेण्या करीता झालेला खर्च त्यांच्याकडून वसुल करण्याकरीता मला काहीच त्रास होणार नाही.

देवांची परीक्षा

विद्यानगरात दासबोध नावाचा एक मोठा भक्त रहात होता. तो शेजार पाजारच्या गावांतून हिंडून भक्तिचे उपदेश करी आणि देवाच्या महिमेचे गुणगान करीं, एके दिवशी त्याने आपल्या जवळच्या लक्ष्मीनगरातील लोकांना तसा उपदेश ऐकवला–

ईश्वर प्राणीमात्रांची सृष्टी करतो. तो त्यांच्याकरीता खाण्यापिण्याची आधी-पासूनच सोय करून ठेवतो. मातेच्या गर्भात मुल असताना दुधाची सोय सुद्धा करून ठेवतो. त्याचप्रमाणे मुंगीसारख्या प्राण्यांची खाण्याची सोय सुद्धा करून ठेवतो. सर्वांचे पालन पोषण करतो.

सर्व लोक तन्मयतेने व अभिरुचीने त्यांचे उपदेश ऐकत होते आणि श्रद्धा व भक्तिभावाने आनंदित होत होते. परंतु श्रोतांमध्ये असलेल्या मुकुंदाला त्या म्हणण्यामध्ये काहीतरी चूक आहे असे वाटू लागले. त्याने उभे राहून भक्ताला विचारले–"जर कोणी न खाण्याचा हट्ट धरून बसला तर त्याला ईश्वर कसा खायला घालू शकेल?"

"मुला, ती काही तितकीशी कठीण गोष्ट नाही. तो मनांत आणेल त्याला खायला घालू शकेल. कोणी लाख प्रयत्न केले तरी देवांचाच जय होतो." भक्त दासबोधाने सांगितले.

मुकुंदा खूप हट्टी स्वभावाचा होता. तो ती गोष्ट स्वत: करून पहायला निघाला. त्या दिवसांपासून खाणेपिणे सोडले, व मनांतल्या मनांत विचार केला–"आता पाहू मला कोण खायला प्यायला घालते."

जेव्हां तो घरी आला, तेव्हां बायको ताट वाढून त्याचीच वाट पहात बसली होती तिने त्याला जेवावयास बोलावले.

"मला भुक नाही. मी आज जेवणार नाही." मुकुंदा थोड्या रागाने म्हणाला.

बायकोने त्याला थोडे समजावणीच्या सुरात म्हटले–"आपल्या आवडीची कारल्याची भाजी केली आहे. थोडी तरी खाऊन पहा!"

"मी सांगीतले नां? मला भुक नाही तरी परत परत कशाला विचारतेस. मुकुंदाने पत्नीला दटावले.

त्याची मुलेपण जेवावयास बसली होती. ती सुद्धा सर्वजण वडिलांच्या पाशी येऊन खाण्या करीता हट्ट धरून बसली.

मुकुंदाने विचार केला की; आपल्या प्रयत्नाला घरात राहून काही यश येणार नाही. तेव्हां त्याने घरातून बाहेर पडून गावाच्या वेशीपासच्या मोठ्या झाडाच्या पारावर जाऊन बसण्याचे ठरविले. त्यापूर्वी त्या गावातील एका बाईला भूत लागले होते. त्यामुळे त्याच्या घरच्या माणसांनी एका मांत्रीकाला बोलावून तिचे भूत काढण्यास सांगितले. त्याने येऊन एका हंड्यात पक्वान्न मिठाई घालून गावाच्या वेशीपासच्या झाडाच्या पारावर नेऊन ठेवण्यास सांगितले त्या लोकांनी तसे केले. भूत त्याने पळून जाईल.

मुकुंदा त्याच झाडाखाली बसला होता. त्याला त्या पक्वान्नाचा घमघमाट आल्याने खाण्याचा मोह झाला. परंतु त्याने देवांची परिक्षा पहाण्याकरीता आपल्या जिभेला आवर घातला.

अर्धारात्र उलटली. त्याने आपल्या भुकेवर संयम राखला. पहाटेच्या सुमारास काही चोर चोरी करून आपापले हिस्से वाटण्याकरीता त्या झाडाच्या पारावर आले. तेथे पक्वान्नाचा घमघमाट सुटलेला पाहून त्यांच्या तोंडाला पाणी सुटले. रात्री हे इथे कुणी आणून ठेवले. म्हणून त्या चोरांना संशय आला. परंतु भुकेमुळे त्यांनी इकडेतिकडे पाहिले नाही. व पक्वान्नाचा फडशा उडविण्याकरीता त्यावर तुटून पडले.

तेवढ्यांत एका चोराने बाकीच्यांना सावध करण्याकरीता सांगितले घाई करून तुम्ही खाण्याच्या मागे लागू नका. आपल्याला पकडण्या करीता तर हे अन्न आणून ठेवले नसेल कशावरून, ह्यात विष असण्याची सुद्धा मला शंका येते आहे.

त्यामुळे शंका येऊन इतर चोरांनी झाडाच्या आजुबाजुला कोणी आहे कां? म्हणून शोधण्याची धडपड सुरू केली. आणि अचानक झाडाच्या एका कोपऱ्याशी बसलेल्या मुकुंदाला सर्वांनी पाहिले. त्यांची शंका खरी ठरली. त्यांनी सर्वांनी मुकुंदाला दरडावत विचारले–"काय तर, तूंच ह्या अन्नात विष कालवून इथे ठेवलेस नां? तर आम्ही ते खाऊन मरून जाऊ आणि आमच्या सर्व संपत्तीचा तू मालक बनशील. दुष्ट कुठचा! आता हे सर्व अन्न तूंच प्रथम खाल्ले पाहिजेस."

परंतु मुकुंदाने भाबडेपणाने त्यांना उत्तर देत म्हटले–"मला ह्या पक्वान्नांविषयी काही एक माहीत नाही. मी कुठल्यातरी वेगळ्याच कारणांकरीता येथे बसलेलो आहे. मी उपासाचे व्रत घेतले आहे त्यामुळे मी काहीही खाऊ शकत नाही."

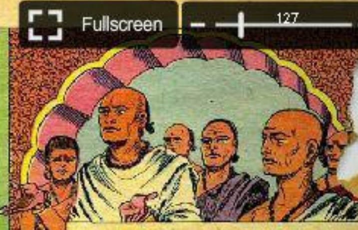
ते ऐकून तर चोरांच्या मनांतील शंका आणखीनच खरी ठरली. त्यामुळे चोरांनी त्याला खूप मार दिला. तरी मुकुंदा खाण्यास तयार झाला नाही. तेव्हां चोरांनी त्याला जबरदस्ती हातपाय बांधून त्याच्या तोंडात अन्न कोंबण्यास सुरवात केली. अखेर मुकुंदाला ते गिळणेभाग पडले.

पक्वान्न खाल्यानंतर सुद्धा जेव्हां मुकुंदा मेला नाही. तेव्हां चोरांनी इतर सर्व राहिलेले अन्न खाऊन टाकले. व चोरीचा माल वाटून ते आपापल्या रस्त्याने परत निघून गेले.

"शेवटी देवांचाच जय झाला. मी न खाण्याचा पण केला, परंतु त्याचे पालन करणे मला जमले नाही. भक्त दासबोध बरोबरच उपदेश करत" असे म्हणत मुकुंदा अंधारातून पाय ओढत आपल्या घरी येऊन पोहोचला.

विलक्षण स्वप्न

फार पूर्वीची गोष्ट आहे. कोशल देशात बिंबिसार राजाचे राज्य होते. तेव्हां ब्रह्मदत्ताने जेतवनात भगवान बुद्धाच्या रूपाने जन्म घेतला.

एका रात्री राजा झोपी गेला असता, त्याला एक विचित्र स्वप्न पडले. त्या स्वप्नाचा अर्थ त्याला समजला नाही. तो रात्रभर तळमळत राहीला. कारण त्याने अशा तऱ्हेचे स्वप्न कधीच पाहिले नव्हते. त्याला अशी भीती वाटू लागली की; स्वप्नाच्या अर्थाचा काही अनर्थ घडू नये. त्याने उजाडताच दरबारातील विद्वान पंडीत ब्राह्मणांना बोलावून घेतले व स्वप्नाचे काय रहस्य ते विचारले.

पंडीतानी ते स्वप्न ऐकले व त्यांना अतिशय आनंद झाला. राजाकडून घेता येईल तितके धन मिळविण्याचा हाच एक उपाय आहे. ह्याचा पुरेपुर फायदा ध्यावयाचा असा विचार करून त्याने राजाला स्वप्नाचा अर्थ कशातऱ्हेने सांगावयाचा ह्याचा विचार करीत ते राजाकडे येऊन म्हणाले–"महाराज, हे स्वप्न असे भयंकर आहे की; त्याचा अर्थ तावडतोब सांगता येणे कठिण. ह्याच्यावर असलेल्या ग्रंथाचा अभ्यास करून आम्ही बरोबर अर्थ शोधून काढू व आपल्याला दोन, चार दिवसात सांगू तेवढी सवलत द्यावी."

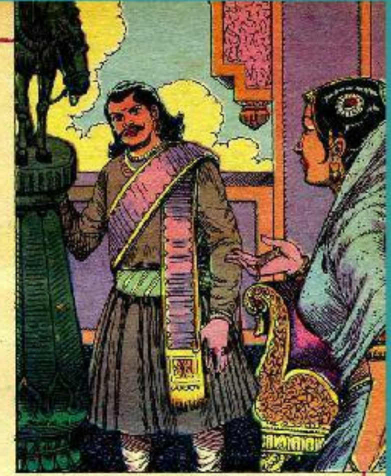
राजाने पंडीताना एक आठवड्याची मुभा दिली. त्यानंतर आठवड्याने ब्राह्मण राजाकडे येऊन म्हणाले–"राजा, आपल्याला पडलेल्या स्वप्नाचा ग्रथांच्या सहाय्याने आम्ही पुष्कळ अभ्यास केला व शेवटी असा निष्कर्ष काढला की; आपल्याला पडलेले स्वप्न भयंकर अशुभ व कोणत्याही संकटाचे कारण होऊ शकते. आपल्या कुटुंबात व राज्यात काहीतरी गंभीर असे होणार आहे."

राजा ते ऐकून चिंताग्रस्त झाला. व म्हणाला–"ह्या अनर्थाला टाळण्याकरीता काहीतरी उपाय आहे कां? तुम्ही पुन्हां विचार-विमर्श करून मला चांगला मार्ग सांगा!"

"हो महाराज! आम्ही त्यावर सुद्धा एक उपाय शोधून काढला आहे. आपल्या राज्यातील चौकात एक यज्ञ करावा लागेल. यज्ञाच्या समाप्ती नंतर ब्राह्मण भोजन व ब्राह्मण मागतील ते दान त्यांना द्यावे लागेल. तसे केल्यास आपल्या कुटुंबावरची व राज्यावरची आपत्ती टळेल." पंडीतांनी राजाला सल्ला दिला.

राजा बिंबिसारने ब्राह्मणानीं सांगितल्या प्रमाणे करण्याचे ठरवून आपल्या खजिन-दाराला यज्ञ खर्च देण्यास सांगितले.

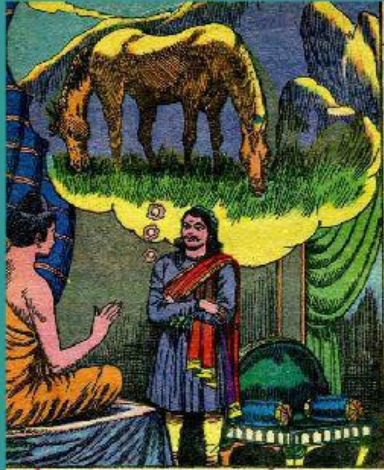
महाराणी खूप बुद्धीमान व हुषार होती. तिने ब्राह्मणांनी सांगितलेल्यावर विश्वास केला नाही. तिने ते सर्व समजताच राजाकडे जाऊन विनंती केली–"आपण घाईने आपल्या स्वप्नाचा अर्थ करून कोणताही निर्णय घेऊ नये. खरे पहाता हे ब्राह्मण विद्वान वाटत नाहीत. सर्वात अधिक बुद्धीवान असा ब्राह्मण भगवान बुद्ध जेतवनात राहिला आहे. आज

त्यांच्याकडे जाऊन त्याच्या सेवेत राहून आपल्या स्वप्नांचा अर्थ विचारावा व ते सांगतिल त्याप्रमाणे करावे."

राजाने राणीचे म्हणणे मानले. तो स्वत. काही नोकरांच्या बरोबर जेतवनात पोहचला. व भगवान बुद्धाला त्याने आपल्या महालात येण्याविषयी विनविले.

भगवान बुद्ध राजमहालात येताच राजाने सांगितले–"भगवान्! आपण सर्वज्ञानी आहांत आपल्याला कोणतीच गोष्ट गुप्त नाही. मी काही विचित्र स्वप्न पाहिले. त्या स्वप्नांमुळे मी खूप चिंतेत आहे. कृपया मला त्या स्वप्नांचा अर्थ आपण सांगावा!"

"राजा, आपण आपल्याला पडलेल्या स्वप्नांचा वृतांत ऐकवा म्हणजे मी त्याचा अर्थ आपल्याला सांगेन बुद्धांना राजाच्या भोळेपणाला पाहून हंसू आले.

"सर्वांत प्रथम मी चार म्हशी पाहिल्या. त्या एकमेंकीशी भांडत व रेंकत राजमहालात घुसल्या खूप लोक त्या म्हशीचे भांडण पहायला तेथे एकत्रित झाले पण त्यानंतर म्हशी आपली भांडणे सोडून आपापल्या रस्त्याने निघून गेल्या. ह्याचा काय अर्थ भगवान!" राजाने आपले स्वप्न सांगितले.

ह्या स्वप्नाचा व आपल्या कुटुंबाचा काहीएक संबंध नाही. परंतु ह्या स्वप्नाचा अर्थ असा निघतो की; आपल्या वंशा नंतरच्या येणाऱ्या पिढीतील राजे पापी होतील. त्यावेळेस त्याच्या राज्यात येणारे पावसाचे ढग पाऊस न पाडताच पर जातील. त्यामुळे जनता असंतुष्ट राहील. भगवान् बुद्धाने अर्थ सांगितला.

"भगवान! छोटयाश्या रोपालाच मी मोहोर व फळे आलेली पाहिली. ह्याचे काय रहस्य असू शकेल.

हे स्वप्न सुद्धा त्या युगालाच अनुसरून आहे. त्या युगांत मुलींचे बालविवाह होतील त्या वयात येण्याच्या आतच माता होतील. भगवान बुद्धाने राजाला सांगितले.

राजाने आणखी एका स्वप्नाचा अर्थ विचारला–" भगवान, छोटया वासरांचे दूध गाई पित आहेत."

"येणाऱ्या काळात सर्व मोठी म्हातारी माणसे आपले पोट भरण्याकरीता लहानांन-वर अवलंबून रहातील. भगवान बुद्धाने स्पष्ट केले.

राजा ते ऐकून अत्यंत संतुष्ट झाला. त्याने भगवान बुद्धांना सांगितले–" मी स्वप्नात पाहिले की शेतकरी लोक शेतात बैलांना जूं ला बांधण्याचे सोडून छोटया वासरांन बांधताहेत."

त्या काळात राजा आपल्या चांगल्या विश्वासपात्र मंत्र्याना त्यांच्या पदावरून हाकलून त्यांच्यां जागी अशिक्षित व अयोग्य अशा लोकांना आणून ठेवणार आहे. हाच ह्या स्वप्नाचा अर्थ.

त्यानंतर मी एक विचित्र घोडा पाहिला. त्याच्या दोन्ही बाजूला तोंडे होती. व दोन्हीं तोंडाने तो चारा खात होता. ह्या विचित्र स्वप्नाचा काय अर्थ होवू शकतो.

ह्या स्वप्नाचा अर्थ मोठा मजेदार आहे. येणाऱ्या काळात न्यायाधिश न्याय बरोबर न करता दोन्ही पक्षांकडून पैसा उकळतील व त्यानां योग्य निवाडा न देता शिक्षा करतील.

"एक माणुस दोऱ्या वाटत चालला आहे. दोऱ्या वाटून झाल्यावर उरलेल्या दोऱ्या खाली टाकून देत आहे. त्या माणसाचा डोळा चुकवून एक कोल्हा ती दोरी उचलून पळून जाऊन चावत बसला आहे." ह्याचे काय रहस्य.

"लोक जास्तच दरिद्री होऊ लागणार. पुरुष खूप कष्ट करून पैसा मिळवतील व त्यांच्या बायका तो सर्व खर्च करून टाकतील" त्याने अर्थ सांगितला.

संतोषाने राजाने अजुन काही स्वप्नाच्या विषयी विचारले–"मी राजमहालात जवळच एक मोठा घडा पाण्याने भरलेला पाहीला. त्याच्या भोवती बरेच रिकामे घडे होते. तेथे सर्व जातीपातीचे लोक पाणी घेऊन आले होते व त्या मोठया घड्यात

ओतत होते. तो घडा भरून वाहून जात होता परंतु जवळच्या रिकाम्या घड्यामध्ये कोणी पाणी ओतत नव्हता तर असे कां ?

भगवान बुद्धाने ह्याचा अर्थ सांगितला– "भविष्यकाळात अन्याय व अधर्म वाढत जाईल. लोक राजाच्या भीतीने कमावलेला पैसा राजाच्या खजिन्यात आणून ओतत जातील. व त्याच्या घरात काहीच पैसा अडका शिल्लक रहाणार नाही."

"आणखी एका स्वप्नात मी एका भांड्यात अन्न शिजवलेले पाहिले. परंतु ते एकसारखे शिजवले जात नव्हते. भांड्यांच्या एका बाजूला अन्न गळून जात होते व दुसऱ्या बाजूला बरोबर शिजत

टिपू सुलतान

म्हैसुर राज्याचा अधिकारी हैदर अल्ली याने ब्रिटीश सरकारच्या सैन्याच्या समोर आपली मान झुकवली नाही. त्यामुळे ईस्ट इंडिया कंपनीच्या बरोबर त्यांचे हाडवैर सुरू झाले व शेवट लढाईत झाला.

जुनाट फोडाच्या दुखण्याने इ. सन् १७८२ मध्ये हैदर अल्लीचा मृत्यु झाला. शेवटच्या घटके पर्यंत तो इंग्रजांच्या बरोबर लढा देत राहिला. हैदर अल्लीच्या मृत्यु नंतर त्याचा मुलगा टिपू सुलतान ह्याने अधिकाराची सुत्रे आपल्या हाती घेतली. व इंग्रजाना तोंड दिले. त्याचे शौर्य व पराक्रम पाहून इंग्रजांची बोबडी वळाली.

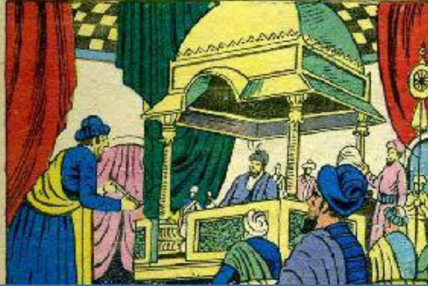
शेवट युद्धात इंग्रजाचा पराभव झाला ब्रिटीश कंपनीचा अधिकारी ब्रिगेडियर मॅथ्युस हा टिपू सुलतानाकडे जायबंदी झाला. इ. स. १७८४ मध्ये इंग्रज टिपू सुलताना बरोबर समेट करण्यास तयार झाले.

टिपू सुलतानाच्यात व इंग्रजांच्य[…] बरेच दिवस सलोखा राहिला. प[…] गव्हर्नर जनरल कार्नवालीस हा टिपू सुलतानाच्या विरुद्ध नेहमी भांडण करण्यासाठी टपून बसलेला असे. त्याने त्या वेळेस तिन वेळा आपले सैन्य त्यांच्यावर पाठविले. व दोन वेळेस स्वतः चालून गेला.

इंग्रज सैन्याने श्रीरंगपट्टणम सोडून आपला सर्व ठिकाणी कब्जा केला. इ. स. १७९२ मध्ये टिपू सुलतानाने सलोखा करण्याच्या विचाराने आपला अर्धा हिस्सा इंग्रजांना देऊन टाकला. तरीपण इंग्रजांचे समाधान झाले नाही. टिपू सुलतानाने आपले दोन मुलगे त्यांच्याकडे गहाण ठेवले पाहिजे असा जोर केला.

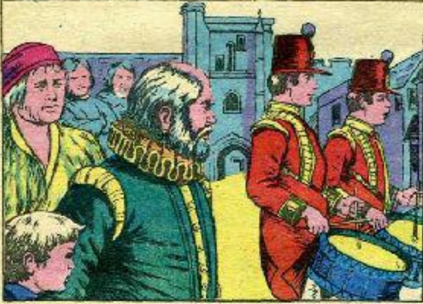

टिपू सुलतानाला त्यांचे ते म्हणणे अजिबात आवडले नाही. त्याने हैद्राबादच्या निजामाकडे आपले दूत पाठविले व त्यांना कळविले की; त्याने आपली एक मुलगी सून करून घ्यावी व आपले एकमेकांशी संबंध पक्के करावे.

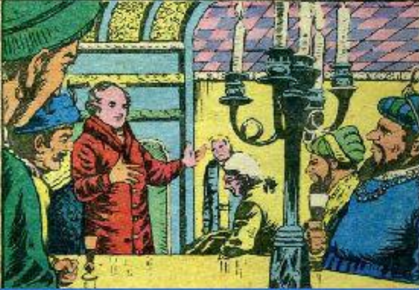
ंतु त्यापूर्वीच हैद्राबादच्या निजामाने जांशी सहमत केले. त्यानंतर टिपू सुलतानाने इंग्रजाच्या विरुद्ध लढाई करण्याकरीता अरब, टर्की, फ्रान्स व अफगाणिस्थान अशा देशांत आपला दूत पाठवून त्यांच्याकडे मदतीची याचना केली. परंतु त्याला मदत करण्यास कोणीही पुढे आला नाही.

टीपूला समजले की; फ्रान्सचे सैन्य मॉरीशसमध्ये आहे. त्या बातमीने त्यांने आपले गुप्तहेर पाठवून फ्रान्सचा गर्व्हनर मलार्टिकच्या जवळ मदतीची याचना केली. परंतु तेथे फ्रान्सच सैन्य नव्हते. परंतु मलार्टिकला टिपू बद्दल खूप आदर होता. म्हणून त्याने आपल्या सर्व सैन्याला बोलावून भारतात जाऊन टिपूच्या सैन्यात भर्ती होण्यास सांगितले.

ही गोष्ट भारतातल्या नव्या ब्रिटीश गर्व्हनरला समजली. त्यांना वाटले की, टिपू सैन्यांची युद्धांची तयारी करीत आहे. त्यामुळे इ. स. १७९८ मध्ये युद्धाची घोषणा झाली. ब्रिटीशांना निजामांनी व महाराष्ट्रीयानी हात दिला त्यामुळे त्यांचे सैन्य जास्त बलशाली झाले.

शत्रु सैन्याने एकजुटीने तिन्ही दिशां श्रीरंगपट्टणमला वेढा दिला. एकटे शत्रुचे सैन्यच पस्तीस हजारांहून जास्त होते. त्यामुळे टिपूच्या सैन्याला निर्भर व्हावे लागले.

इंग्रजानी टिपूकडे असा संदेश पाठविला की ; तू आम्हाला शरण येऊन आपले राज्य दे म्हणजे तुला आम्ही योग्य तऱ्हेने वर्षाची बेगमी देऊन तुझे रक्षण करूं परंतु ह्या म्हणण्याला टिपूने डावलून टाकले व शेवटच्या घटके पर्यंत तो लढा देत राहिला.

आपल्या सैन्यातल्या कित्येकांना टिपूने इंग्रजाच्या सैन्याला जाऊन मिळताना पाहिले परंतु हिंमतीने शत्रु सैन्याला लढा दिला. त्याने आपल्या हिंदू धर्माला कधीही पाठ दाखविली नाही. जशा तऱ्हेने महाराणा प्रताप मुसलमानांचा कट्टा विरोधी होता. तसाच टिपू सुलतान इंग्रजांचा होता अशा तऱ्हेने टिपू सुलतान इतिहासात अमर झाला.

रागाचे औषध

अरूणा लग्नानंतर सासरी आली. तेव्हां सर्वजणांनी तिच्या नवऱ्याच्या बुद्धीमता व योग्यते विषयी सांगितले. तसेच त्याला झटकन राग यतो हेही सांगितले. त्यामुळे अरूणा नवऱ्याला कोणत्याही गोष्टी करीता राग येऊ नये, याची दखल घेत असे.

एक आठवडा आनंदात पार पडला. एक दिवस सदानंद अरूणाला म्हणाला– "सर्वजण का! कोण जाणे मला रागीट स्वभावाचा आहेस असे म्हणतात. मी कारण असल्या शिवाय रागावत नाही."

ह्या बोलण्याने अरूणाला थोडसे हायसे वाटले.

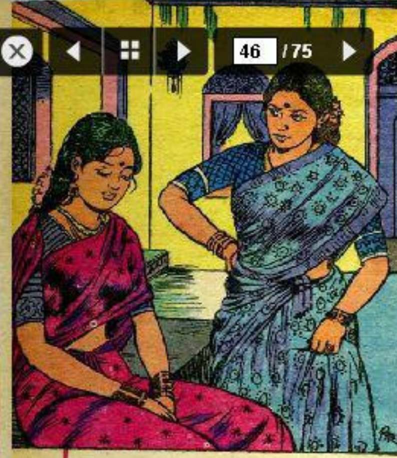
एका आठवड्यानंतर सदानंद अरूणाला म्हणाला–"हे पहा! आपले घर तसे पहाता खूप मोठे आहे. त्यांची देखरेख करणे वगैरे तुला एकटीला त्रासाचे होईल म्हणून मी तुझ्या मदती करता एक मोलकरीण ठेवून टाकतो."

"अहो, मोलकरणींची काय जरूर आहे. मी तर घरात दिवसभर एकटीच असते. घरातले सर्व काम मीच करीत जाईन."

बस ह्या कारणांमुळे सदानंदला खूप राग आला तो ओरडून म्हणाला–"तुझे म्हणजे जर असे असेल की घरातले सर्व कामकाज एकच माणूस करू शकेल तर आजपासून ते सर्व मीच करतो" असे म्हणत रागारागाने झाडू मारू लागला. घर साफ करून तो ऑफिसला गेला.

"आता आपले घर कसे दिसते?" काही दिवसांनंतर सदानंदने अरूणाला विचारले. परंतु घाबरून जाऊन अरूणाने काहीच उत्तर दिले नाही. सदानंदला तिच्या त्या वागण्याचा भयंकर राग आला. त्याने संतापाने विचारले–"चांगले नसायला काय झाले?"

ह्या घराच्या करीता मी भाडे देतो आहे नां? त्यामुळे अधिक कष्ट करून

पैसा पण मिळविलाच पाहिजे." असे रागाने म्हणत तो पाठीमागे गेला. झाडांना आळी करून तो त्यांना पाणी घालू लागला.

नवऱ्याचे तसे रागवणे अरूणाला विचित्रच वाटू लागले. तो केव्हांही रागावला की; त्याचा त्रास स्वतःहाच करून घेत असे. त्यामुळे दुसऱ्याचे नुकसान कधी करीत नसे.

सदानंदच्या असल्या वागण्याने अरूणा दिवसेंदिवस दुःखी होऊ लागली एके दिवशी तिने आपल्या शेजारणीला ही सर्व गोष्ट सांगितली. सर्व गोष्ट ऐकून शेजारीण तिला म्हणाली–"अरेरे! माझा नवरा जर असा असता तर मला किती आनंद झाला असता."

थोडे दिवस आणखीन निघून गेले. एक दिवस सदानंद आपल्या बरोबर एक साधुला घेऊन घरी आला. बऱ्याच जणांचा साधुला बऱ्याच सिद्धी प्राप्त आहेत ह्यावर विश्वास होता. सदानंद साधुला म्हणाला– "साधु महाराज, माझी बायको सगळ्या बाबतीत खूप चांगली आहे. थोडक्या करता उगाचच माझ्यावर राग उखडून काढते. तो स्वभाव तुम्ही बदला."

साधुने अरूणाला बोलावून विचारले– "मुली, तू आपल्या नवऱ्यावर खूप प्रेम करतेस नां?"

अरूणाने मुक्यानेच मान डोलावली.

"बर, तुला आपल्या नवऱ्याच्या स्वभावात काही बदल व्हावा असे वाटते कां? साधुने परत विचारले.

पुन्हां अरूणाने होकारार्थी मान डोलावली.

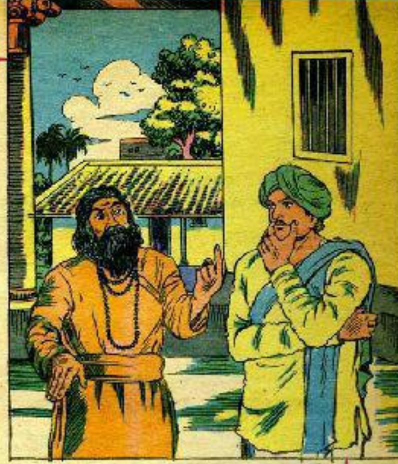
"तर सांग, कशा तऱ्हेचा बदल व्हावा? साधुने जाणून घेण्याकरीता विचारले अरूणाने घाबरत नवऱ्याकडे पाहीले.

"तू घाबरू नकोस, आपल्या मनांपासून सांग." साधुने सांगितले.

"ते खूप रागीट आहेत कोणत्याही छोट्या गोष्टींकरीता सारखे रागवत असतात.. त्यांच्या तशा स्वभावात आपण कृपा करून बदल करावा" अरूणा म्हणाली.

"तुझ्या नवऱ्याचा राग एका अटीवर कमी होऊ शकेल. तू एक महिना एकदाच भोजन करावयाचे" साधु म्हणाला.

अरूणाने लगेच साधुचे म्हणणे मान्य केले. साधुने तिला आत पाठवून दिले व नंतर साधु सदानंदला म्हणाला–"तुझी बायको तुझ्यावर मनापासून प्रेम करते. ह्याचा अर्थ असा की; तुझ्या रागावण्याने ती दु:खी आहे."

"स्वामी! हा सगळा देखावा आहे." असे सांगून सदानंदने आपल्याला राग आला की; आपण काय काय करतो. ते सांगितले साधुनीं त्याचे म्हणणे शांतपणे ऐकून घेतले व मंदहास्य करीत म्हणाला– "तुझ्या रागांनी तुझेच जास्त नुकसान होते. परंतु त्याचा उपयोग बायकोला होत नाही. तेव्हां तुलाच समजायला पाहिजे की; ती किती चांगल्या स्वभावाची आहे. अशी बायको मिळणे मोठे भाग्याचे आहे."

सदानंदला साधुच्या बोलण्यात काहीतरी तथ्य आहे असे वाटले. परंतु बायकोच्यामुळे आपल्याला साधुचा उपदेश ऐकून घ्यावा लागला. ह्या कारणांकरीता त्याला बायकोचा खूप राग आला.

साधु घरातून बाहेर पडल्यावर त्याने आपल्या बायकोवर राग काढला व रागाच्या आवेशात त्याने विहिरीतून पाणी खेचून घर स्वच्छ धुवून काढले. अरूणाला काय करावे समजेना. ती घरातून बाहेर पडली आणि संध्याकाळ उलटल्यावर घरी परत आली. सदानंदने नाराजीने विचारले–"तू कोठे गेली होतीस?"

"शेजारच्या घरी काम करायला गेले होते" अरूणा म्हणाली.

"तुझ्या नवऱ्याला काय दुर्दशा आली कां? की तुला शेजार घरची कामे करायला लागावीत." सदानंद दटावून म्हणाला.

"दुर्दशा नाही, पण राग आला होता. तुम्ही उगाच माझ्यावर चिडत होता. त्यामुळे मला सुद्धा खूप राग आला. माझ्या मनांत सुद्धा घर काम करण्याची इच्छा आहे. पण तुम्ही मला काम करू देत नाहीत. त्यामुळे मी शेजारच्या घरी जाऊन काम करून आले." अरुणाने सांगितले.

शेजाऱ्यांच्या घरी काम करून माझी बेअब्रु नाही कां होणार?

आपली अब्रु जाणार नाही. नक्की कारण एका साधुने मला माझे पती अस्वस्थ असल्याने मी जर दुसऱ्याच्या घरी काम केले तर त्यानां स्वास्थ लाभेल असे सांगितले-अरूणा म्हणाली.

"काहीही असो, परंतु तू दुसऱ्याच्या घरी काम केलेले मला आवडणार नाही." सदानंद जोर देत म्हणाला.

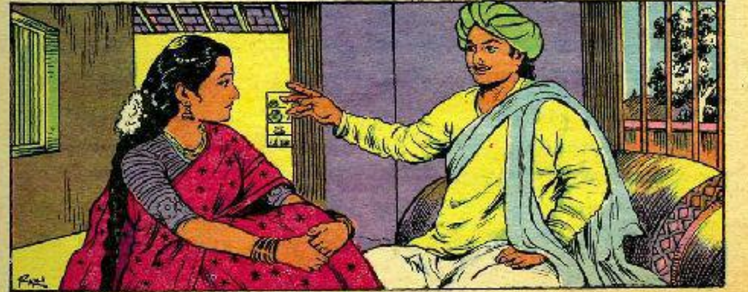
"जो पर्यंत तुम्ही घरची कामे करीत राहाल तोपर्यंत मी दुसऱ्याची कामे करणार." अरूणाने स्पष्ट सांगितले.

"मी माझ्याच घरातील कामे करतो त्यात तुझे काय नुकसान होते?" सदानंदने विचारले.

"तर मी शेजार घरची कामे केली तर तुमचे काय नुकसान होते?" अरूणाने विचारले.

बायको बरोबर वादविवाद घातल्यामुळे सदानंदच्या लक्षात आले. की बायकोवरच्या अतीशय प्रेमामुळे व तिला जास्त मेहनत कष्ट पडू नयेत म्हणून आपण काळजी घेतो. तसेच बायको आपल्यावरच्या प्रेमामुळे आपण करीत असलेले कष्ट सहन करू शकत नाही.

"अरूणा मला क्षमा कर. मी परत तुझ्यावर रागावणार नाही." सदानंद म्हणाला नंतर त्याने तिला उपास करण्याचे सोडून देण्यास सांगितले. परंतु तिने साधुने सांगितल्यामुळेच माझ्या फळाला यश आले असे समजून एक महिना उपास करण्याचे ठरविले व एक महिना उपास केला. तिच्या बरोबर सदानंदने एक महिना उपास केला. त्यांनी एकमेकांवर विनाकारण रागावण्याचे सोडून दिले व एक दुसऱ्याला मदत करीत आपले आयुष्य आनंदात घालवू लागले.

नाटकांच्या मोहाचे फळ

आनंद लहानपणापासूनच शिक्षणाकडे दुर्लक्ष करून नाटकांच्या फंदात पडून गावात भटकत असे. शेवटी कंटाळून त्याने गाव सोडले व तो शहरात पळून आला. तेथे एका नाटकांच्या कंपनीत प्रवेश करून साधेसेच काम मिळविले. त्यांचे नाटक आठवड्याने प्रदर्शित होणार होते.

त्या नाटकात आनंदाचे काम म्हणजे– एक मुलगा आईशी भांडण करून घर सोडून निघून जातो. तेव्हां मामा त्याच्या शोधार्थ बाहेर पडून त्याला शोधून काढतो. व म्हणतो–"हे पहा मुला, तुझ्या आईने तुझ्या आठवणीने अंथरूण धरले आहे. दिवस रात्र तुझ्याच नावाचा जप करते आहे. घरी चल." पण मुलगा आपल्या आईकडे जाण्यास साफ नकार देतो. शेवटी आजारातच त्याची आई त्याला भेटायला त्याच्याकडे येते. आईचे प्रेम व माया बघून तो आपल्या घरी परत जायला तयार होतो. नाटकात आनंदच्या मामाचे काम स्वतःहा नाटकाचा मालक सिताराम करणार होता. आनंदला अजूनही नाटकांची वाक्ये तेवढी पाठ झालेली नव्हती. त्यामुळे रोज संध्याकाळी त्याची व सितारामची तालीम चालू असे.

एके दिवशी सिताराम संध्याकाळी खूप उशिरा पोहोचला व म्हणाला–"आनंद, मला खूप जरूरीचे काम आले आहे. मला उद्या पासून येण्यास जमणार नाही. दोघांचेही संभाषण म्हणून तालीम कर."

"ठीक आहे." असे आनंद म्हणाला. व ते आत गेले. त्या घराला पाठीमागे लागूनच जमिनदाराच्या घराची उंच बांधलेली भिंत होती. ती काही ठिकाणी उखडलेली व त्याला मोठमोठ्या भेगा पडलेल्या होत्या. आनंदने नाटकाचे संभाषण मोठ्याने

म्हणावयास सुरवात केली सिताराम– "घरातून तू निघून जाण्यामुळे तुझ्या आईची तब्बेत अगदीच बिघडली चल मी तुला घरी नेऊन पोहोचवतो."

"मामा, त्या घरात पुन्हां म्हणून पाय ठेवणार नाही." असे म्हणत आनंदने रागाचा अभिनय केला.

हे तू काय म्हणतो आहेस मुला ? तू न दिसण्यामुळे तुझी आई किती वाळली आहे याची काही तुला कल्पना आहे कां ? आणि तू येणार नसलास तर तुझ्या आईचा तर अंतच समज-सितारामने म्हटले.

अशा तऱ्हेने दोघांनी थोडावेळ आपापले संवाद म्हटले नंतर सिताराम आपल्या कामाला निघून गेला. आनंदने मागील दारी जाऊन विहिरीवर हात तोंड धुतले व आत येऊ लागला.

तेवढ्यात भिंतीच्या पलीकडून त्याला टाळ्या वाजविण्याचा आवाज ऐकू आला. त्याला आश्चर्य वाटले. त्याने वळून त्या भिंतीच्या फटीतून पलीकडे पाहिले.

ह्यावेळेस त्याला कोणाचे तरी शब्द ऐकू आले–"तू ह्या अंधारात मी कोणी भूत किंवा पिशाच्च्य आहे असे समजला असशिल. परंतु मी तसा कोणी नाही. माझ्या अगदी जवळ ये."

तो आवाज ऐकून आनंद धिटाईने पुढे सरकला व त्या आवाजाच्या दिशेने भिंतीच्या फटीपाशी आला. त्याच्या पलीकडे त्याला एक सफेत दाढी असलेला म्हातारा माणूस दिसला.

त्या म्हाताऱ्याने जरा दटावूनच विचारले– "हे बघ, तुझी आई मरणाला टेपली आहे; तुझा मामा तुला घरी न्यायला एवढ्या विनवण्या करीत आहे. तरी तू घरी न जाण्याकरीता एवढा हट्ट का करतो आहेस ?"

आनंदला समजले की, म्हातारा नाटकांतील संवादाना खरे समजून बसला आहे.

त्याने चिडून म्हटले–"कोणीही येऊन माझी मन धरणी करू दे. मी माझ्या घरी परत जाणार नाही.

म्हातारा दोन-तीन क्षण गप्प राहीला व म्हणाला–"मुला, रागावू नकोस. हे घर माझेच आहे. मी पण तुझ्याच सारखा लहानपणी रागाच्या भरात घर सोडून निघून गेलो होतो. माझी आई माझ्याच नावाचा जप करीत हा लोक सोडून गेली. मी काही दिवसानंतर घरी गेलो परंतु त्याचा काय उपयोग."

नंतर आनंदला समजले की, तो वृद्ध माणूस दुसरा तिसरा कोणी नसून एक धनवान जमिनदार आहे. तेव्हां त्याच्या मनात एक युक्ति आली आनंदने अत्यंत चिंताग्रस्त चेहरा करून जमिनदाराला सांगितले–"मी एका गरीब कुटुंबःतला मुलगा आहे. त्यामुळे काही पैसा कमवावा ह्या आशेने मी घर सोडून ह्या शहरात आलो. माझे घर इथून खूप लांब आहे, आणि घरी जायचे म्हटले म्हणजे पैशांची खूप जरूर पडेल. ते मी आता कोठून आणू ?"

हे उत्तर ऐकून जमिनदार मोठ-मोठ्याने हंसू लागला आणि म्हणाला–"तुला घरी जाण्याकरीता थोडे पैसे देतो थोडा थांब. मी तर एकटाच आहे आणी माझ्याकडे खूप धन-संपत्ती आहे. असे म्हणत तो आत मध्ये निघून गेला.

अर्धा तास झाला. आनंद त्या अंधारात भिंतीजवळ उभा होता. त्याच्या मनांत एक शंका आली. तो वृद्ध गृहस्थ खरंच जमिनदार आहे कां कोणी भूत-पिशाच ? तो भीतीने जमिनदाराच्या वाटेकडे डोळे लावून उभा राहिला. तेवढ्यात जमिनदार त्या मोडक्या भिंती जवळ आला.

त्याने त्या भिंतीच्या भगदाडातून एक पुरचुंडी त्याच्यां हातात दिली आणि म्हणाला–"तू ही पुरचुंडी घे, आणि पहाट होताच आपल्या घरी निघून जा."

आनंद ती पुरचुंडी घेऊन घराच्या आत आला त्याने दिव्याच्या प्रकाशात ती उघडली. त्यातील दहा सोन्यांच्या नाण्यांने त्याचे डोळे दिपून गेले. त्याने परत ते सर्व बांधले व आपल्या पेटीत तळाला ठेवून दिले.

दुसऱ्या दिवशी शेजारपाजाऱ्यांकडून त्याने माहित करून घेतले की जमीनदार खूप उदार स्वभावाचा आहे. संकटात पडले-ल्याच्या मदतीला तो नेहमी धावून जातो.

आनंदच्या मनात पैशांची लालसा निर्माण झाली. त्याच्या मनांत जमिनदारां-कडून आणखी पैसा लुबाडायची दुर्बुद्धि झाली. त्या दिवशी संध्याकाळी अंधार पडू लागला. तेव्हां सिताराम परत आला. दोघे पाठांतराकरीता पाठीमागच्या खोलीत गेले.

सिताराम आपले संवाद म्हणू लागला–"तुझी आई तुझ्या वाटेकडे डोळे लावून शेवटच्या घटका मोजत आहे. अजूनही उशिर करू नकोस. लगेच घरी चल.

"मामा, मी एकदा सांगितले आहे नां. की, मी एकदा ठरवले की माझे बोलणे बदलणार नाही. तुम्ही येथून जा पाहू." आनंदने दृढनिश्चयाने म्हटले.

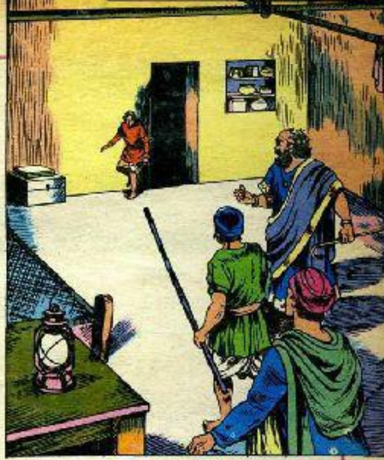
"मी तुझ्या आईला जाऊन सांगतो की, तुझी तब्बेत ठिक नाही. दोन, तीन दिवसात तुला घेऊन येतो. तोपर्यंत तू तुझा विचार बदलून ठेव व माझ्याबरोबर घरी चल– सिताराम असे म्हणून घरी परत गेला.

आनंदने जाणले की, हे संभाषण जमिन-दाराने ऐकले असावे असे समजून त्याने भिंतीच्या भगदाडातून पलीकडे पाहिले. तेथे जमिनदार उभाच होता. त्याने दरडा-वून विचारले–"मी तुला पैसा दिला. तू घरी जायची गोष्ट सांगितलीस, मग गेला कां नाहीस ?

आनंद लज्जित झाला व म्हणाला– "काल मी आपल्याला सांगायला विसरून गेलो. की, मी इथे कित्येक लोकांच्याकडून कर्ज काढले आहे. ते परत केल्याशिवाय इथून जाणे बरोबर दिसणार नाही."

"हो, हो, तुझे म्हणणे बरोबर आहे. तू मला कालच तुझ्यावर कर्ज आहे ही गोष्ट कां सांगितली नाहीस? थोड थांब." असे म्हणत तो वृद्ध जमिनदार आत गेला. आणि आणखी एक पैशांची थैली घेऊन बाहेर आला.

आनंदने मोठ्या उत्कंठेने भितीच्या फटीतून पाहिले आणि हात पुढे केला. जमिनदाराने त्याच्या हातात पैशांची थैली ठेवली व म्हणाला–"आता तू उशिर करू नकोस. सकाळी उठल्या बरोबर आपल्या गांवी निघून जा. तुझ्या आईकडे तू केलेल्या चुकीची माफी मांग."

आनंदने पैशांची थैली घेतली व घरात येऊन परत दिव्याच्या प्रकाशात उघडून पाहिली. ह्याखेपेस सोन्याची वीस नाणी होती. त्याने ती सुद्धा आपल्या पेटीत तळाशी ठेवून दिली.

अशा तऱ्हेने त्याला जमिनदारांकडून तीस सोन्याची नाणी मिळाली. अजून मिळविण्याच्या आशेने तो दिवसभर काही नां काही तरी युक्त्या शोधू लागला.

त्या दिवशी संध्याकाळी सिताराम त्याच्या घरी पोंहचला व म्हणाला–आनंद, नाटकाचा शेवटचा भाग थोडा बदललेला आहे. आईच्या मरणांनी मुलाच्या मनात तिच्या विषयी प्रेम व त्याला पश्चाताप होत आहे. त्याचा संवाद असा. "अरेरे! सर्व संपले मुलाने आईचे ऋण फेडले. मी तुझ्या आईला सांगितले तुझी तब्बेत ठिक नाही. तेव्हां तशाच अवस्थेत तुझ्या आईने भाड्याची गाडी ठरवली व ती तुला पहाण्याकरीता निघाली. पण काय उपयोग गाडी गावाच्या बाहेर आली नाही तोच तिची प्राणज्योती मालवली."

आनंदने अनिच्छेने आपली मान डोलावली. तेवढ्यात शेजारून भितीच्या भगदाडातून मोठ्याने वृद्ध जमिनदाराचा आवाज आला–"अरे, दुष्टा पहिल्यापासूनच माझ्या मनात ही शंका आली की असेच होईल. थांब मी येतोच तिथे.

ते ऐकून सिताराम घाबरून म्हणाला–"ह्या अंधारात हे कोण ओरडते आहे? कोणी भूत पिशाच्च तर नाही."

आनंदच्या तोंडून आवाज फुटला नाही. तो उभा थरथर कांपू लागला. व आत पळून आला. तेथे त्याला तो वृद्ध जमिनदार व हातांत काठी घेतलेला त्याचा नोकर दिसला.

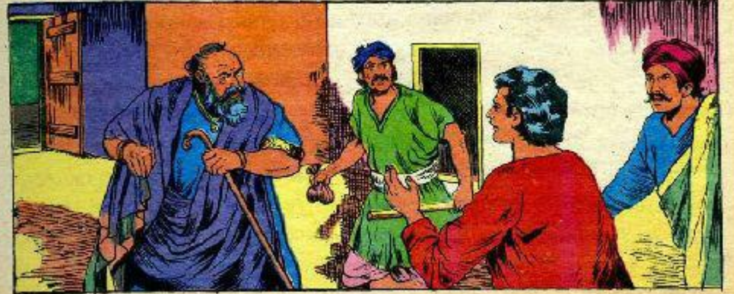
जमिनदाराने आनंदकडे रागाने पहात विचारले–"मी तुला घरी परत जाण्याकरीता सोन्याची तीस नाणी दिली. तरी पण तू घरी गेला नाहीस. परंतु आपल्या आईच्या मरणाला कारण झालास. तुझ्या सारख्या दुष्टाची सावली पडणें सुद्धा पाप आहे." असे म्हणत त्याने आपल्या नोकराकडे नजर वळविली.

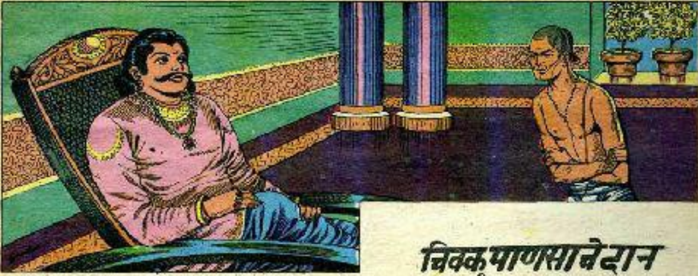
जमिनदाराच्या नोकरांनी साऱ्या घराची पहाणी केली. व आनंदच्या पेटीच्या तळाशी ठेवलेली तीस सोन्याच्या नाण्याची थैली बाहेर काढली. आणि आपल्या मालकाच्या पाठोपाठ बाहेर निघून गेला.

सितारामला खरी गोष्ट माहित झाली. त्याने दांत-ओठ खात रागाने पहात म्हटले–"ह्याचा अर्थ असा की; नाटकांच्या संवादाना खरे समजून जमिनदारानी तुला नाणी दिली. परंतु तू चुकून सुद्धा मला ती गोष्ट सांगितली नाहीस. तुझ्या स्वार्थीपणाचे फळ तुला चांगलेच मिळाले. असल्या लोभी माणसाला आमच्या नाटक कंपनीत काहीही काम मिळणार नाही. तू आताच्या आता येथून चालता हो." अशा तऱ्हेने रागावून सिताराम तेथून निघून गेला.

आता आनंदला खूप पश्चाताप होऊ लागला. त्याने आपल्या आई बरोबरच नाहीतर एका वृद्ध जमिनदारा बरोबर खोटे बोलण्याचे पाप केले होते. आपल्याच गावांत काही धंदा करण्याकरीता त्याच्या आईने आपल्या हातातील बांगडी विकून त्याला पैसे दिले होते. परंतु नाटकांच्या फंदात पडून त्याने सर्व पैसा व वेळ फुकट घालविला होता.

अजुन सुद्धा आपण घरी परत गेलो तरी आपल्या आईला आनंदच होईल. असा विचार करून तो मनापासून निश्चय करून गावातच काहीतरी उद्योगधंदा करून आईच्या सेवत रहाण्याचा निश्चय करून दुसऱ्या दिवशी पहाटेच आपल्या गावी निघाला.

चिक्कू माणसाचे दान

गिरीनगरात प्रतापशेठ नावाचा एक जमिनदार रहात होता. तो आजू-बाजूच्या गावातून सुद्धा एक अव्वल दर्जाचा कंजूष व स्वार्थी म्हणून प्रसिद्ध होता. जसा म्हातारपणाकडे झुकू लागला तशी त्याच्या मनांत पापाची कल्पना येऊ लागली व तो देवभक्तित थोडा वेळ घालवू लागला.

त्याच सुमारास गिरीनगरात एक साधू आला. त्याच्या दर्शनाकरीता प्रतापशेठ गेला. व त्यांचे दर्शन घेऊन म्हणाला– "स्वामी मला माझ्या मृत्युनंतर जर स्वर्गात जावे असे वाटले तर त्या करीता काय केले पाहिजे ? आपण कृपया सांगावे." साधूने त्याला भरपूर दान करावे म्हणून सांगितले. प्रतापशेठने साधूला वचन दिले व तो आपल्या घरी परत आला.

प्रतापशेठचे साधू बरोबरचे बोलणे एका गरीब ब्राह्मणाने ऐकले. तो दुसऱ्याच दिवशी जमिनदाराच्या घरी जाऊन पोहचला. त्यावेळेस प्रतापशेठ आराम करीत होते. गरीब ब्राह्मणाने त्यांना पाहिले तेव्हां ते एका रेशमी झब्यात, गळयात सोन्याची माळ व पांची बोटातून हिऱ्यांच्या अंगठ्या अशा वेषात बसलेले दिसले. गरीब ब्राह्मणाने विचार केला की; काहीही मागितले तरी दानाच्या रूपाने कुठलीही किंमती वस्तुच नक्की मिळेल.

जमिनदाराने मनातून त्याच्या येण्याचे कारण जाणले व त्या गरीब ब्राह्मणाला दुसऱ्या दिवशी येण्याबद्दल सुचविले.

दुसऱ्या दिवशी गरीब ब्राह्मण जमिन-दाराच्या घरी गेला. त्याने पाहिले तो त्याच्या अंगाखांद्यावर काहीही नव्हते अगांत साधासाच कपडा होता.

जमिनदार हंसून म्हणाला, मला लहान थोर ही भावनाच बरोबर वाटत नाही. एक श्रीमंत एक गरीब हा भेदभाव सहन होत नाही. म्हणून मी एका साधारण नागरीकाचे जिवन जगण्याचा निश्चय केला आहे. आता तू आणि मी दोघेही समान आहोत. त्यामुळे मी तुला काही दान देण्याचा प्रश्नच उरत नाही.

गरीब ब्राह्मण नम्रपणे म्हणाला–"तुम्ही कशी कां ? आपली वेषभुषा बदलली तरी आपली संपत्ती कधीही दुसऱ्याची होऊ शकणार नाही. त्यावर आपलाच हक्क व अधिकार राहू शकतो. त्यामुळे तुम्ही कसेही माझ्यापेक्षां मोठेच आहात. आपण माझ्या वर कृपा करून मला कोणतेही दान करा."

जमिनदार दोन मिनिटे विचार करीत राहीला व गरीब ब्राह्मणाला परत दुसऱ्या दिवशी येण्याबद्दल सांगितले.

दुसऱ्या दिवशी गरीब ब्राह्मणाने जमिनदाराला पाहिले व तो त्याचा भगवा वेष पाहून थक्कच झाला.

जमिनदाराने ब्राह्मणाला पाहिले व म्हणाला–"मी संन्यास घेतला आहे. त्यामुळे ह्या संसारातील धन-संपत्तीचा व माझा काहीच संबंध राहिला नाही.

तर तुम्ही आपल्या साऱ्या धन-संपत्तीचे काय केलेत ?

"जेव्हां मी सगळयाचा त्याग केला तेव्हांपासून ती संपत्ती सर्व माझ्या मुलांची झाली." जमिनदार म्हणाला.

"ठीक आहे, मी आपल्या मुलांकडे जाऊन दान मागतो" असे म्हणत ब्राह्मण आत जाऊ लागला.

जमिनदार त्याला थांबवत म्हणाला– "माझ्या मुलांनी माझ्या समोर अशी प्रतिज्ञा केली आहे की; वडिलांच्या संपत्तीचा एकही भाग कोणालाही दान करणार नाही. ते आपल्या वडिलांचे आज्ञाधारी मुलगे आहेत.

ह्यावर गरीब ब्राह्मण एक दिर्घश्वास घेत आपल्या घरी परतला. जमिनदाराला कोणीही याचक केव्हांही परत भिक्षा मागण्यास येणार नाही या कारणांमुळेच शांत झोप येऊ लागली.

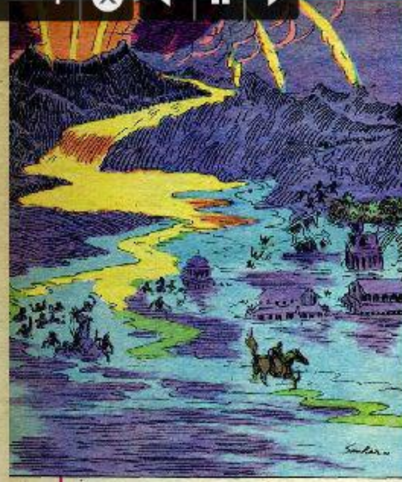

श्रीकृष्णाच्या थोरवी बरोबर त्याच्या शत्रुंची संख्या पण वाढू लागली. शिशुपाल व जरासंघ यांना बरेच दुष्ट राजे लोक येऊन मिळाले. पौंड्रक नावाचा करूश राज्याचा राजा लाकडाचे हात लावून त्यात शंख चक्र धारण करून व एका हातात गदा घेऊन मीच विष्णु आहे. कृष्ण अवतार नाही. म्हणून सगळीकडे सांगत हिंडू लागला. शिशुपालाचा छोटा भाऊ शाल्व हा कृष्णाला आपल्या बरोबर युद्ध करण्याकरीता बोलावू लागला. पूर्व दिशेला नरकासूराने अतिशय अत्याचार व गोंधळ माजवून दिला. दक्षिणेकडे बली चक्रवर्तीचा मुलगा बाणासुर याने शंकराच्या रक्षणाकरीता शोणपुर ही आपली राजधानी करून राज्याचा विस्तार राक्षसलोकांच्या संख्येने जास्त वाढविला.

कालयवन याचा लहान भाऊ कालान्तक ह्याची पत्रिका ज्योतिषाने पाहून त्याचे भविष्य वर्तवले होते की; कोणत्याही प्राणीमात्रांपासून ह्याला मरण नाही. त्याचा फायदा घेऊन. यवन आणि म्लेच्छ सैन्यांच्या मदतीने त्याने जिकडे तिकडे हत्याकांडे करण्याचे सुरू केले. तो देवांची देवळे व मूर्ती उध्वस्त करू लागला.

अनेक देशांवर लढाया करून तो गांधार देशात पोहोचला. तेथे असलेल्या संगमरमर दगडातील मोहीनीची जिवंत भासणारी मूर्ती पाहून तो मंत्रमुग्ध झाला. कृष्णाने विश्वकर्म्याकडून तशी मूर्ती बनवून त्यात

मायावीरूप धारण करून प्रवेश केला होता. ही गोष्ट कालान्तकाला माहीत नव्हती.

त्या दगडीमूर्तीला कालान्तकाने आपल्या अंत:पुरात नेले व विचार केला की ह्या मूर्तीत जीव आणला तर काय छान होईल.

एकदा रात्री सुंदर संगीताचे ध्वनी व बरोबर पायातील पैंजणाच्या आवाजाने कालान्तकाला जाग आली. तो पहातो तर ते शिल्प एका सुंदर स्त्रीचे रूप घेऊन गाते नाचते आहे. तो प्रेमाने जवळ गेला. तिने त्याला बाहुपाशात घेतले. दुसऱ्याक्षणी ती मूर्ती पुन्हा दगडाची झाली. तिच्या मिठीत तो जळू लागला व धप्पदिशी खाली पडला. त्या मूर्तीचे हात पण तुटून गेले. त्याच बरोबर कालान्तक मरण पावला. परंतु यवन राज्यात हात तुटकी मोहीनीची मूर्ती मात्र अजून राहिली आहे.

त्यानंतर श्रीकृष्णाने कालान्तकाच्या सैन्याला सुद्धा पळवून लावले. परंतु सर्व यवन राज्य ज्वालामुखी होऊन भस्मीभूत झाले. ह्याच प्रकारे पश्चिम दिशेचे म्लेच्छ व यवनांचे प्राबल्य नष्ट झाले. पूर्वीकडे प्रागज्योतिषपुर राज्याचा राजा नरकासुरांच्या अत्याचाराने लोक हवालदिल झाले.

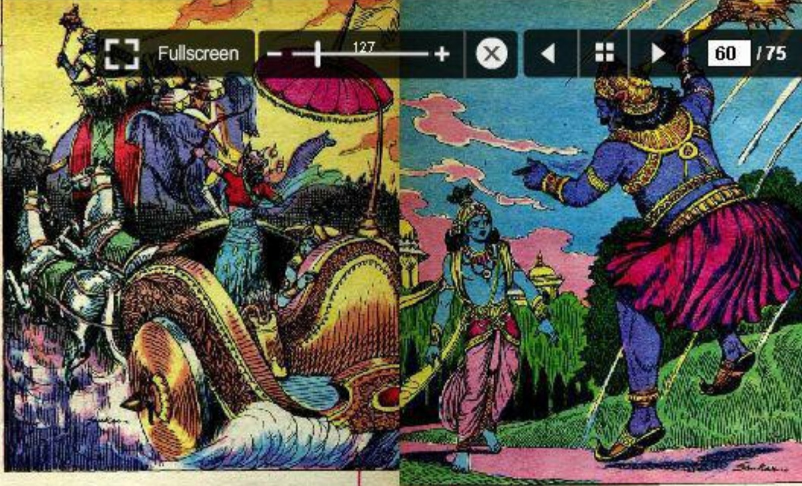
वराह अवतार धारण करून विष्णुने जेव्हां पृथ्वीचा उद्धार केला. तेव्हां भूदेवीच्या पोटी जन्म घेतलेल्या नरकासुराने प्रागज्योतिषपूर ही आपली राजधानी करून तेथे राज्य करू लागला. त्याने असुरांना एकत्रित करून देवांच्यावर चढाई केली व देवांवर जय मिळविला. तेथून देवमाता अदिती हिची कर्णकुंडले तोडून आणली. ऋषिमुनी, साधु-संत व सज्जन लोकांना ते त्रास देऊ लागले. त्याने पृथ्वीवरच नरक बनवला व सोळा हजार कुमारीकांना आपल्या बंदीवासात ठेवले होते.

नरकासुरांच्या अत्याचारांना कंटाळून देवांनी व ऋषिनीं कृष्णाकडे प्रार्थना केली. की, त्यांने येऊन नरकासुराचा वध करावा. कृष्णाने अभयदान दिले. तो सत्यभामेसह नरकासुराशी लढण्यास निघाला.

नरकासुराला एक वर मिळाला होता भू-देवीकडून त्याला जर मार लागला तर त्याचा अंत होईल. म्हणूनच सत्यभामा भू-देवीच्या अंशापासून जन्मली होती.

श्रीकृष्णाने गरुडवाहनावर सत्यभामेसह बसून प्रागज्योतिषपूरवर चाल केली आणि बऱ्याच असुरांची हत्या केली.

शेवटी एका मदमस्त हत्तीवर बसून नरकासूर कृष्णावर चालून आला. तेव्हां कृष्ण विश्रांती घेत होते. म्हणून सत्यभामेने नरकासुरांबरोबर युद्ध केले.

सत्यभामेने आपल्या धनुष्याची प्रत्यंचा कानापर्यंत ओढली व नरकासुराचे लक्ष्य करून बाण सोडला. तो जाऊन नरकासुराच्या वक्षस्थळाला लागला. तो जमिनीवर धाडदिशी कोसळला, परत पुन्हा सर्व बळ एकवटून हातात गदा घेऊन कृष्णावर चालून आला. श्रीकृष्णाने आपल्या चक्रायुधाने नरकासूराचे डोके उडवले.

डोके उडता क्षणीच नरकाने विष्णुच्या रूपात असलेल्या कृष्णाची स्तुती केली व असा वर मागितला की, त्याची स्मृती रहाण्याच्या दृष्टीने एक दिवस आनंदाने उत्सव केला जावा.

नरकासुराच्या वधाच्या दिवशी नरकचर्तुदशी व दुसऱ्या दिवशी आनंदोत्सव म्हणून दिवाळी करण्यात येऊ लागली.

त्यानंतर कृष्णाने नरकाचा मुलगा भगदत्त ह्याचा राज्याभिषेक करविला. अदितीची कुंडले घेऊन तो सत्यभामेसह द्वारकेला आला.

एक दिवस कृष्ण रुक्मिणीच्या महालात बसले होते. त्या वेळेस नारदाने येऊन एक पारिजातकाचे फुल कृष्णाला दिले. कृष्णाने ते फुल रुक्मिणीच्या हातात दिले. ते समजताच सत्यभामा रूसली. तेव्हां कृष्णाने तिची समजून काढत म्हटले–"तू रागावू नकोस, पारिजातकाचे फुलच नाही वृक्षच तुझ्या महालात आणून लावतो."

कृष्ण सत्यभामेसह गरुडवहानावर बसून देव लोकात पोहचला. तेथे अदितीची कुण्डले देऊन वनात विहार करीत असतांना कृष्णाला पारिजातकाचा वृक्ष दिसला. त्याने तो मुळापासून उपटून काढला.

सत्यभामा व कृष्ण तो पारिजात पळवून घेऊन जात असतांना इंद्राने त्यांना पाहिले. व तो त्याच्याशी लढायला आला. इंद्राने कृष्णाच्या अंगावर वज्रायुध फेकले. ते गरुडाच्या पंखाला जाऊन लागले. त्याने आपला पंख झटकून टाकून दिला.

ह्या प्रकारे इंद्राचा गर्व भंग झाला. त्याने सांगितले–"कृष्ण जोपर्यंत पृथ्वीवर राहील. तोपर्यंत हा पारिजातकाचा वृक्ष सुद्धा पृथ्वीवरच राहिल."

सत्यभामेच्या अंतःपुरातला उद्यान फुलाने नेहमी डंवरून येऊ लागला.

कृष्णाने पुत्र प्राप्तीच्या इच्छेने कैलासावर जाऊन शंकराची तपस्या केली व शंकराकडून अनुग्रह प्राप्त केला. त्याच वेळेस शालव व पौंड्रक राक्षसांनी द्वारकेच्या लोकांना खूप त्रास दिला. कृष्णाने परत येऊन दोघांना ठार मारले.

दन्तवक्र, मेलेल्या माणसांचे अंतिम संस्कार करत होता. त्याच वेळेस कृष्ण त्याला सामोरा गेला. कृष्णाने त्याच्यावर प्रति हल्ला केला व विजय नावाचा जो अंश त्याच्याजवळ होता. तो आपल्यात सामावून टाकला.

कृष्णाचा मुलगा प्रद्युम्न. प्रद्युम्नचा मुलगा अनिरुद्ध ह्याला बाणासुराची मुलगी उषा हिने स्वप्नात पाहिले व ती त्याच्यावर मोहित झाली. तिची सखी चित्रलेखा हिने त्याला मायावी रूपाने उषेच्या महालात आणले. तेव्हां उषाने अनिरुद्धला आपला पती मानले.

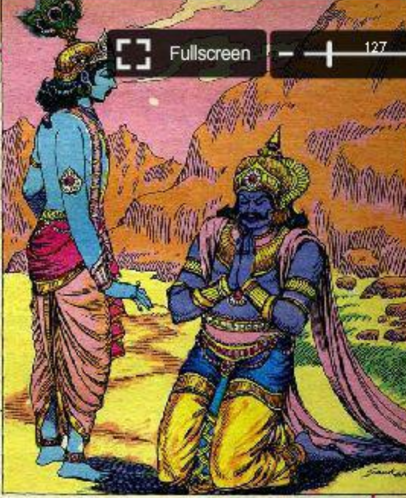
बाणासुराने अनिरुद्धला नागपाशाने बंदी करून कैदेत ठेवले. आपल्या नातवाला सोडण्या करीता कृष्ण बाणासुराबरोबर लढायला आला. बाणासुराला वाचवण्या करीता आलेले शंकर भगवान कृष्णाच्या हाती पराजित झाले.

कृष्णाने बाणासुराच्या हजार हातांपैकी दोन हात शिल्लक ठेवून बाकी हात कापून

काढले. त्यामुळे हार मानून बाणासुर कृष्णाला शरण आला व कृष्णाचा नातु अनिरुद्ध ह्याच्याबरोबर आपली मुलगी उषा हिचा विवाह थाटाने करून दिला. त्यामुळे दक्षिणेकडील राक्षस व उत्तरेकडील राजा लोकांचे संबंध जोडले जाऊन त्याच्यांत मैत्रीचे संबंध वाढले.

त्यानंतर कृष्ण पांडवाचा सारथी म्हणून राहिला. बलरामाच्या इच्छेला डावलून त्याने सुभद्रेचा विवाह अर्जुनाबरोबर लावून दिला.

खाण्डववन जळण्याच्या वेळेस कृष्ण आणि अर्जुनानी तेथे रहाणाऱ्या महाशिल्पी व मय राक्षसाची रक्षा केली होती. त्यामुळे त्यांनी पांडवाना वचन दिले होते. की त्यानां एक अद्‌भूत असा महाल बनवून देऊ. अग्निदेवाने कृष्णाला व अर्जुनाला प्रसन्न होऊन कृष्णाला सुदर्शन चक्र व पांचजन्य शंख व अर्जुनाला गांडीव धनुष्य व देवदत्त शंख म्हणने अक्षय तुणीर ही आयुधे दिली.

युधिष्टिराने जेव्हां राजसुय यज्ञ आरंभला तेव्हां जरासंधाचा वध जवळ आला होता.

श्रीकृष्ण भीम आणि अर्जुन भगव्या वेषांत भिक्षा मागण्या करीता एकदा जरासंधाच्या महालात गेले.

जरासंध बकासुर, दुर्योधन किचक हे, भीमसेन ह्यांच्या तोडीचे शक्तिशाली होते. त्यामुळे कृष्णाने जाणले की एकाकडून बाकी चारीजणांचा वध करणे चांगले. ह्या पूर्वी भीमाने बकासुराचा वध केला होता. म्हणून त्यालाच जरासंघाचा वध करावयास सांगणे चांगले. जरासंघाचे मरण हे शस्त्राने होणार नव्हते. तर त्याला मधोमध चिरून त्याला मारणे भाग होते.

श्रीकृष्णाने जरासंधाला सांगितले की; जेवण्याच्या नंतर आमच्यापैकी तू एकाशी तरी कुस्ती करावयास पाहिजे. ह्या अपेक्षेने आम्ही आलो आहोत.

जरासंघ म्हणाला–"हे कृष्णा, तू मला घाबरून प्रवर्षण गीरला पळून गेलास.

अर्जुन हा तर दुर्बल आहे. रहाता राहिला तो भीमसेन त्याच्याशी मी कुस्ती खेळायला तयार आहे."

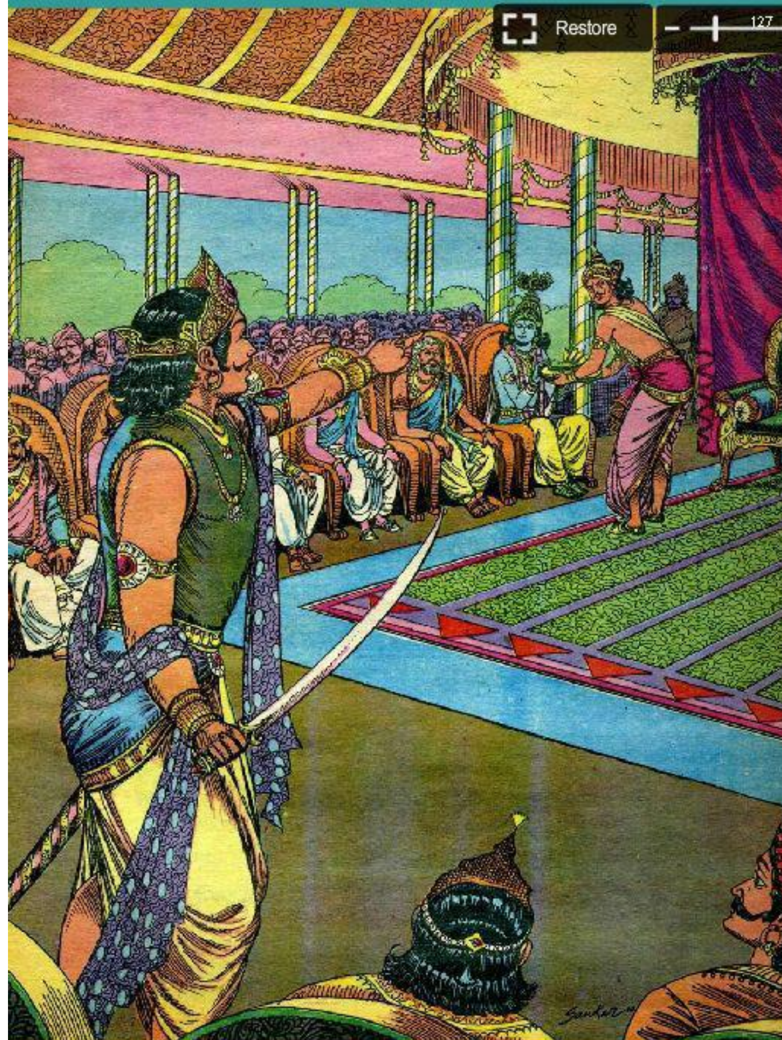
ह्यावर जरासंघ व भीमसेन ह्याच्यामध्ये भयंकर कुस्ती सुरू झाली. भीमसेनने त्याला खूप लोळवले. वेळ येताच कृष्णाच्या सांगण्याप्रमाणे जरासंघाला मधोमध पकडून दोन भांग केले व पुन्हां जोडले जाऊ नये म्हणून दोन्ही बाजूला उलटे करून टाकून दिले. अशा तऱ्हेने कृष्णाने भीमाच्या करवी जरासंघाचा वध घडवून आणला.

भीष्माच्या विनंतीवरून युधिष्ठिराने राजसुय यज्ञाचे अग्रस्थान कृष्णाला अर्पण केले.

त्या भरसभेत मध्यभागी उभे राहून शिशुपालने श्रीकृष्णाला अग्रस्थान दिल्याबद्दल नापसंती दर्शवली. त्याने आपली तलवार उगारून कृष्णाला व पांडवाना ठार मारण्याचा निश्चिय केला. त्याने कृष्णावर खोटारडा व चोर म्हणून आरोप केला. व यज्ञाचे फळ मिळण्याच्या योग्यतेचा नाही म्हणून सांगितले.

तोपर्यंत शिशुपालाचे शंभर अपराध पूर्ण होत आले होते.

कृष्णाने भयंकर रागाने आपले सुदर्शन चक्र शिशुपालावर सोडले व त्याचे डोके उडविले. त्यामुळे शिशुपालामध्ये असलेला जय हा ज्योतीच्या रूपाने कृष्णात जाऊन विलीन झाला. अशा तऱ्हेने जयविजय हा तिसरा जन्म पूर्ण झाला. ते आपल्या शापापासून मुक्त झाले व वैकुंठात विष्णुच्या द्वारपालांच्या रूपे जाऊन राहिले.
मय कारागीराने पाडवांनकरीता कुशलतेन बांधलेला अप्रातिम असा महाल दुर्योधन पहाण्यास निघाला व तो पाहून आश्चर्यचकित झाला. आतील अनेक अदभुत रचना पाहून अनेक वेळा अपमानित झाला एका वेळेस तर रत्नखचित गालीचा समजून त्याने त्यावर पाय ठेवला व पाण्याच्या हौदात धप्‌दिशी पडला. ते पाहून दौपदीला खूप हसू आले. द्रौपदीच्या हसण्यामुळे दुर्योधनाचा

अपमान झाला. तेव्हां शकुनीने दुर्योधनाचे सात्वंन केले व कोणत्याही कारणाने पांडवाना व द्रौपदीला माझे दास करीन व अपमानाचा बदला घेईन तू पांडवाना द्युत खेळण्यास सिद्ध कर असे सांगितले.

सुदामा कृष्णाचा बालपणातील मित्र. श्रीकृष्ण आणि बलराम यांनी सांदीप ऋषीच्या आश्रमात अभ्यास केला होता. तेव्हां सुदामा सुद्धा त्यांच्या बरोबर शिकायला होता.

खूप संतती व द्रारिद्रय यांनी गांजून गेलेला सुदामा आपल्या पत्नीचा उपदेश ऐकून श्रीकृष्णाकडे त्याला भेटावयास गेला. जातांना बायकोने दिलेले पुरचुंडीभर पोहे त्याने कृष्णाकरीता नेले.

श्रीकृष्ण त्यावेळेस द्वारकेमध्ये आपल्या आठ पट्टराण्यांसमवेत झोपळ्यावर बसून झोके घेत होता. लांबून येत असलेला सुदामा पाहून त्याने धावत जाऊन त्याला आपल्या बाहुपाशात घेतले व अगत्याने आपल्या महालात नेले.

त्याने आपल्या राण्यांची सुदामाबरोबर ओळख करून दिली. त्याचे हे आगत्य व आदर पाहून सुदामाला अत्यंत आनंद झाला. कृष्णाने त्याच्या हातातील पुरचुंडी ओढून घेतली व उघडून पाहिली. त्यात असलेले पोहे पाहून त्याने थोडे आपल्या तोंडात टाकले व बाकीचे आपल्या राण्यांना दिले.

कृष्णाने केलेले अत्यंत प्रेम व आदर पाहून सुदामा-कशाकरीता आला होता हेच विसरला. कृष्णाचे स्मरण करीत करीत आपल्या घरी परत आला. तेव्हां त्याला आपले घर ओळखू आले नाही.

त्याच्या घराच्या जागी सुंदर असा महाल उभा होता. त्या महालाची दारे चांदी व सोन्यांची होती. ती प्रकाशाने तळपत होती. त्याचे खांब रत्नामाणकांचे होते. त्याची बायको दागदागिन्यांनी नटलेली होती. सर्व मुले रेशमी कपडे घालून फुलां-सारखी वटवीत दिसत होती.

ह्यानंतर सुदामाने बरीच वर्षं आपले आयुष्य सुखासमाधानाने घालवले.

अद्भुत मैना

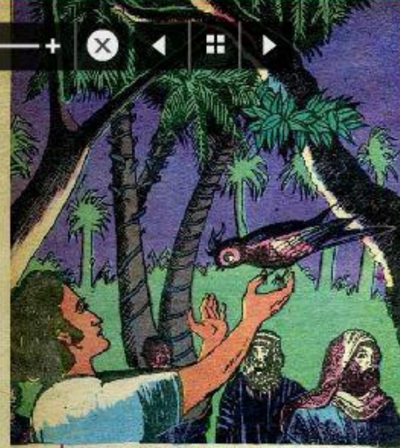
फारस देशात बसरा नावाचे एक मोठे व्यापारी केंद्र होते. त्यामुळे व्यापार करण्यास व पहाण्यास वेगवेगळ्या ठिकाणहून अनेक लोक तेथे येत. त्याना यायचे म्हणजे नगराला लागूनच एक घनदाट जंगल होते त्यातूनच येण्याची एकच वाट होती. त्या जंगलात् एक अद्भुत मैना होती. बऱ्याच जणांनी तिला पाहिले होते व आश्चर्य चकित झाले होते. ज्यांनी तिचे गाणे ऐकले होते ते तिची तुलना गंर्धवगानाबरोबर करत.

त्या मैनेला पकडण्याकरीता बऱ्याच जणांनी प्रयत्न केला. परंतु कोणीही तिला पकडायला गेलेला परत आला नाही. परंतु दगडी मूर्तीत त्यांचे रूपांतर झालेले आढळले.

त्या विचित्र मैनेची गोष्ट बसरा नगरातील राजकुमारी मुलताना हिला समजली. तिच्या मनांत मैना मिळवायची इच्छा निर्माण झाली. तिने आपल्या वडिलांना बोलावून नगरात दंवडी पिटवायला सांगितली–"की, जो कोणी त्या विचित्र मैनेला पकडून आणून राजकुमारीला देईल त्याच्याशी राजकुमारी लग्न करेल."

त्या गावात श्रीमंताची तीन मुले रहात होती. तिघेही बालपणापासूनचे मित्र होते. त्यातील एकाच्या मनांत राजकुमारी बरोबर लग्न करण्याची इच्छा झाली. तो त्या मैनेच्या शोधार्थ जगलात निघाला.

जाणाऱ्या येणाऱ्या वाटसरूना विचारत तो शेवटी ती मैना होती तेथे येऊन पोहोचला. ती मैना जगलांत मध्यभागी एका झाडाच्या फांदीवर बसली होती. तो हळूहळू त्या मैनेला पकडण्याकरीता झाडा-जवळ जाऊ लागला. मैनेने त्याला जवळ

येत असतांना पाहून गायला सुरवात केली तिचे ते मधुर गाणे ऐकून तो मंत्रमुग्ध झाला. व पहाता पहाता गायला लागला. तो गाता क्षणीच त्याची दगडाची मूर्ती झाली.

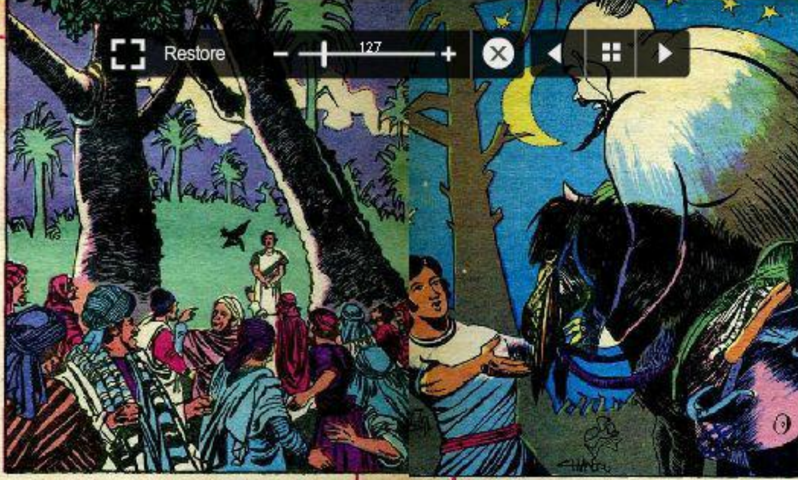
असाच एक महिना उलटला तो न आलेला पाहून दुसऱ्याच्या मनांत राज-कुमारीच्या बरोबर लग्न करण्याची इच्छा उत्पन्न झाली. व तो त्या मैनेच्या शोधार्थ निघाला. पहिल्या सारखीच दुसऱ्याची पण अवस्था झाली.

तसाच आणखी एक महिना उलटला. पहिले दोघे मित्र परत न आलेले पाहून तिसऱ्या मित्राला कासीमला काळजी वाटू लागली. त्यांच्या शोधार्थ तो निघाला. बऱ्याच जणांनी त्याला न जाण्याबद्दल सांगितले परंतु तो म्हणाला–"मला काही मैना पकडण्याची इच्छा नाही की; राजकुमारीबरोबर लग्न करण्याची." परंतु मी माझ्या जिवलग मित्रांच्या शोधा-करीता जात आहे. जमलेच तर त्यांचे रक्षण करून माझ्या बरोबर त्यांना घेऊन येईन माझा प्राण जरी गेला तरी मी घालवायला तयार आहे.

कासीम पण त्या मैनेच्या शोधार्थ निघाला शेवटी ती मैना ज्या झाडावर बसायची तेथे येऊन पोहोचला. कासीमला पहाताच ती मैना मधुर स्वरात गाऊ लागली. कासीम पण मंत्रमुग्ध झाला. त्यालापण आतून गावेसे वाटू लागले. परंतु त्याने स्वतःवर ताबा ठेवून गाणे म्हटले नाही. कासीम मैनेच्या अगदी जवळ आला तेव्हां मैनेने गाणे म्हणणे बंद केले व ती कासीमकडे पाहू लागली. कासीमने कुशलतेने मैनेला हातात पकडले.

नंतर त्याने प्रेमाने तिला कुरवाळले व म्हणाला–"तुझी सुंदरता अपूर्व आहे. तुझ्या सारखी ह्या जगात दुसरी मैना नसेल. तू माझ्या दोन्ही जिवलग मित्रांना परत जिवंत करणार नाहीस कां?

मैनेने आपले डोके हलवले व म्हणाली–"ठिक आहे, मी तुझी इच्छा पूर्ण करीन.

तुझ्या ह्या दगडरूपी असलेल्या मित्रांच्या डोक्यावरून उडण्याची परवानगी मला दे"

तेव्हां कासीमने त्या मैनेला सोडून दिले. तिने त्याच्या दोन्ही मित्रांच्या डोक्यावरून गोलाकार फेरी मारली. तात्काळ त्या दोन्ही दगडी मूर्तीतून त्यांचे मित्र जिवंत झाले.

कासीम आनंदाने म्हणाला–"तुझ्या सौंदर्याने व सुरेल गाण्यावर मुग्ध होऊन बरेच तरूण येऊन इथे शिळा होऊन पडले आहेत. त्याना परत मानव रूप मिळावे असे तुला वाटत नाही कां?

अद्‌भुत मैनेने त्याचे म्हणणे मानले व तिथे असलेल्या सर्व दगडी मूर्तीच्या डोक्यावरून दोनदां फिरली सर्वांचे मानवात रूपांतर झाले. सर्वांनी कासीमचे आभार मानले. व ते आपापल्या घरी परत गेले.

त्यानंतर कासीम मैनेला म्हणाला–मी तुझे उपकार केव्हांही विसरणार नाही. परंतु तुला एक विनंती करतो. तू माझ्या बरोबर नगरात कां येत नाहीस?

"नक्की येईन" मैना मंजुळ स्वरात म्हणाली. कासीमने लगेच आपल्या बरोबर आणलेल्या पिंजऱ्याचे दार उघडले तेव्हां मैनेने दाराशी येताच कासीमला म्हटले–"हे बघ, माझ्या डाव्या पायाच्या बोटात एक अंगठी आहे. ती काढून आपल्या बोटात घाल. कोणत्याही संकट प्रसंगी ती तुझ्या उपयोगी पडेल.

कासीमने तिच्या पायातली अंगठी काढून आपल्या बोटात घालून घेतली. नंतर ते तिघे मित्र गप्पा करीत नगरात परत चालले जाता जाता अंधार पडला. त्यामुळे वाट दिसणे मुष्किल पडू लागले. तेव्हां तिघांनी रात्र तेथेच काढायची ठरवले. एक मोठे झाड पाहून त्या झाडाखाली झोपले.

कासीम दमलेला असल्यामुळे गाढ झोपी गेला. पहाटे त्याच्या दोन्ही दुष्ट मित्रांनीं आपापसात ठरवून कासीमचे हातपाय बांधले व त्याला जवळच्याच एका विहिरीत टाकून दिले.

बरे तर बरे त्या विहिरीत पाणी नव्हते. तर मऊमऊ रेती होती, म्हणून त्याला फारसे लागले नाही. तरी पण उंचावरून पडल्यामुळे तो बेशुद्ध झाला.

जेव्हां त्याला जाग आली. तेव्हां त्याच्या-जवळ प्रचंडकाय एक राक्षस बसलेला दिसला. त्याला पाहून तो थरथर कांपू लागला.

"तू कोण आहेस?" धीटपणे कासीमने विचारले.

"मी तुझ्या अंगठीत रहाणारा राक्षस आहे. तू जेव्हां विहिरीत पडत होतास तेव्हां तुझी अंगठी घासली गेली. व त्यामुळे मी प्रगट झालों आता सांग, मी तुझी काय सेवा करू?" राक्षसाने विचारले.

कासीमने तावडतोब हुकूम सोडला–"मला ह्या विहिरीच्या बाहेर काढ."

तोच कासीम विहिरी बाहेर आला. त्याला तेथे पिंजरा व त्याचे दोन्ही मित्र कोणीच दिसले नाहीत. तेव्हां तो काय ते समजला. त्यांने परत, राक्षसाला विनंती केली–"मला तावडतोब आपल्या शहरात घेऊन चल."

राक्षसाने तावडतोब त्याला शहरात पोहोचवले. तेव्हां राजमहालात राज-कुमारीला मैना मिळाल्याच्या आनंदात सर्व नगरात आनंदोत्सव चालू होता. परंतु त्याचे मित्र मात्र दोघे आपसात भांडत असलेले दिसले. ते दोघे मी मैनेला पकडले ह्या वरून भांडत होते कोणाचे म्हणणे खरे आहे. हे राजाला कळेना.

कासीमने स्वत: राजाकडे जाऊन सांगितले–"की, ह्याचा योग्य निवाडा आपण ह्या मैनेतर्फे कां, करीत नाहीत? ह्याचे बरोबर उत्तर तीच देऊ शकेल.

कासीमला पहाताच दोघे मित्र घाबरून गेले.

राजा दु:खाने म्हणाला–"हे तर मुष्कील आहे. मैना काहीच बोलत नाही."

"तुम्ही तिला माझ्याजवळ आणा ती नक्कीच बोलेले. मी तिच्याकडून खरे तेच काढतो." कासीम म्हणाला.

राजकुमारीच्या जवळून मैनेला कासीमपाशी आणले. जसा मैनेचा पिंजरा कासीमपाशी आणला. तेव्हां त्याने विचारले "तू खरे सांग जंगलात तुला कोणी पकडले ?"

"मला प्रथम पिंजऱ्याच्या बाहेर काढा. मी पिंजऱ्यात राहून कशाचेही उत्तर देत नाही." अद्‌भुत मैना म्हणाली.

मैनेला सोडण्याची परवानगी राजकुमारीकडे मागण्यात आली. तेव्हां राजकुमारीने विचार केला की; शेवटी लग्न करायचे आहे, ते मैना पकडणाऱ्याशी तेव्हां त्या बाबतीत खरे असणे जास्त चांगले म्हणून तिने परवानगी दिली.

पिंजऱ्याचे दार उघडताच मैना बाहेर आली. व कासीमच्या खांद्यावर जाऊन बसली. आणि दोनदा जोरात ओरडून म्हणाली–"जंगलात मला तूंच पकडलेस. तूंच पकडलेस."

मैनेच्या तोंडचे ते उत्तर ऐकून त्याचे जिवलग मित्र पळून जाऊ लागले. तेव्हां राजाच्या शिपायांने त्या दोघांना पकडले.

राजा संतापाने लाल झाला व त्याने शिपायांना हुकूम सोडला–"जा त्या दोन्ही दुष्टांची डोकी उडवा."

परंतु कासीमने राजाला विनंती केली व म्हणाला–"महाराज, त्यानां माफ करा. जंगलात जेव्हां हे दगडीरूपात होते. तेव्हां मी ह्यांना मैनेच्या कृपेने प्राण परत दिले. तरी त्या दोघांच्या मरण्याने मला खूप दु:ख होईल. तेव्हां राजाने कासीमची विनंती कबूल केली.

त्यानंतर त्या अद्‌भूत मैनेने आपले पंख फडफडवले व कासीमच्या खांद्यावरून उडून जंगलात निघून गेली.

राजाने राजकुमारीचा विवाह कासीम बरोबर थाटामाटाने लावून दिला.

राजकुमारी व कासीम त्या अद्‌भूत मैनेला पहाण्याकरीता वर्षातून एकदा तरी जंगलात नेहमी जात. तेव्हां त्या दोघांना पाहून मैना सुस्वर स्वरांत गाऊ लागे. ते ऐकून दोघेजणही आपल्या तोंडावर नेहमी काबू ठेवत.

फोटो जोडनावे चढाओढ :: पारितोषिक रु. ५०

या फोटोंची जोडनावे सप्टेंबर १९८४ अंकात जाहीर केली जातील

S. G. Seshagiri

V. Muthuraman

★ या फोटोंची युक्त जोडनावे एकेकाच शब्दात किंवा छोट्या वाक्यांत असली पाहिजेत. ★ जोडनावे जुलाई महिन्याच्या २० तारखेच्या आंत आमच्या पत्त्यावर पोंचती झाली पाहिजेत ★ आमच्याकडे आलेल्या जोडनावांत सर्वोत्तम ठरतील (दोन्ही जोडनावे धरून) त्यांना रु. ५० चे पारितोषिक दिले जाईल. ★ जोडनावे पोस्टकार्डावर लिहून चांदोबा फोटो चढाओढ, वडपळणी, मद्रास - २६ या पत्त्यावर पाठवावीत.

मे महिन्याच्या चढाओढीचा निकाल

पहिला फोटो : ईश्वरचिंतन माझे जिवन, मंत्रमार्ग ते सौख्याचे ।

दुसरा फोटो : कष्ट करावे जिवन जगावे, सार्थक होई जन्माचे ॥

नांव : रामराव र जवादे, कादराबाद शेड्याजवळ, जालना - ४३१२०३

तुम्हाला माहित आहे का ? उत्तरे :

१. कालिदास. २. होमर. ३. जॉन मिलटन्. ४. कौटिल्य. ५. सर विनस्टन् चर्चिल.